

პოლიტიკური სისტემა და სოციუმი

ტერმინი „პოლიტიკური სისტემა“ დღეს უფრო ხშირად გვხვდება თანამედროვე სოციოლოგიასა და პოლიტოლოგიაში, ვიდრე ადრე გამოყენებული ტერმინები – სახელმწიფო, ერი – რამეთუ ისინი უფრო ვიწრო სამართლებრივ და ინსტიტუციონალურ აზრს ატარებენ. სახელმწიფოებრივი მმართველობის ანალიზის პერსპექტივებმა სერიოზული ცვლილებები განსაკუთრებით XX საუკუნის ბოლო ათწლეულში განიცადა. სწორედ ამ ცვლილებების გამოხატულებაა „პოლიტიკური სისტემის“ ცნების ყველაზე არსებითი და ძირითად მახასიათებლად გამოყოფენ კანონიერი ფიზიკური იძულების გამოყენებას სახელმწიფოებრივად ორგანიზებულ საზოგადოებაში. მეორენი გამოყოფენ ღირებულებათა და ფასეულებათა ავტორიტარულ განაწილებას; მესამენი კი პოლიტიკურ სისტემაში გააჩვენებენ ძალაუფლებას, მმართველობასა და ავტორიტეტს. ყველა ზემოხსენებული განსაზღვრება გულისხმობს სანქციათა ლეგიტიმურობას, დასჯის, იძულებისა და მორჩილების კანონიერ უფლებას, მაგრამ ჩვენი აზრით, სწორია პ. შარანი, რომელიც შენიშნავს: „არაა სწორი მტკიცება, რომ პოლიტიკური სისტემა იგება განსაკუთრებით ძლის, ძალადობის ან იძულების საფუძველზე. იგი განსაზღვრავს ამ ცნების „პოლიტიკურ“ კომპონენტს. ხოლო „სისტემის“ ცნება კი გულისხმობს მის შემადგენელ ნაწილთა ურთიერთდამოკიდებულებასა და გარკვეულ საზღვრებს სისტემასა და მის გარემომცველ სინამდვილეს შორის. პოლიტიკური სისტემის საზღვრები ცვალებადია. ომის დროს ისინი მნიშვნელოვნად ფართოვდება, რამდენადაც ადამიანთა დიდი რაოდენობა იმყოფება სამხედრო სამსახურში, კომერციულ კომპანიათა საქმიანობა რეგულირდება და ყველაფერი კეთდება შინაგანი უშიშროების უზრუნველსაყოფად“ (164, ტ I, გვ. 45).

ბიოლოგიური თეორიებიდან ნასესხები „სისტემის“ ცნება გამოიყენეს არა მხოლოდ სოციოლოგებმა, არამედ სოციალურად ორიენტირებულ პოლიტოლოგებმაც. „სისტემის“ ცნება, უწინარეს ყოვლისა, გულისხმობს სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენების ანალიზისადმი სისტემურ მოდგომას. სისტემურ მოდგომას უწოდებენ ნებისმიერ თეორიულ ან ემპირიულ კვლევას, რომელიც ამოდის წინამძღვრიდან, რომ სოციალურ სინამდვილეს აქვს სისტემის თვისებები და ნიშნები და რომ სოციალური მოვლენების ინტერპრეტაციისა და ახსნისას იყენებენ შინაგან ელემენტთა ურთიერთდამოკიდებულების ანალიზს.

რ. შვერცენბერგის აზრით, „სისტემა შეიძლება განვსაზღვროთ როგორც ურთიერთდამოკიდებულ და ურთიერთაქმედებაში მყოფ ელემენტთა ერთობლიობა. ნებისმიერი სისტემა საფუძემდებელ თვისებებს ატარებს.

იმის თქმა, რომ შესწავლილი რეალობს ქმნის სისტემას, ნიშნავს აღვჭურვით იგი შემდეგი თვისებებით:

- იგი შედგება ელემენტებისაგან, რომელთა შორისაც არსებობს ურთიერთდამოკიდებულების მიმართება;
- ელემენტთა ერთობლიობით წარმოქმნილი მთლიანობა არ დაიყვანება ამ ელემენტთა ჯამზე;
- ელემენტებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების მიმართება და ამის შედეგად მიღებული მთლიანობა ემორჩილება წესებს, რომელთა გამოთქმა ლოგიკურად სავსებით შესაძლებელია.

სისტემა გარედან მომდინარე დაწოლასა და თავის შინაგანი ელემენტების რეაქციას პასუხობს გლობალურად, როგორც მთელი“ (165, ტ I, გვ. 107).

სისტემის ასეთი ცნების საფუძველზე აიგება სისტემათა ზოგადი თეორია და მიმდინარეობს სისტემური ანალიზი სოციოლოგიაში, შემდეგ – პოლიტოლოგიაში. როგორც ცნობილია, დღემდე სისტემათა თეორიამ ყვალზე მეტი საბუნებისმეტყველო იდეა და ახალი პერსპექტივა მოუპოვა ზოგიერთ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებას, ბიოლოგიას, ფსიქოლოგიასა და ტექნოლოგიას, მაგრამ საზოგადოებრივ მეცნიერებაში სისტემათა ზოგადი თეორია როგორც ასეთი, დღემდე ნაკლებადაა გამოყენებული. ამიტომ ავტორთა უმრავლესობა არ ჩქარობს შეფასება მისცეს მას სოციოლოგიურ მეცნიერებათა სფეროში. მიუხედავად ამისა, ავტორთა უმრავლესობა თვლის, რომ სოციოლოგიური სისტემის ანალიზი მხოლოდ მოიგებს, თუ გამოიყენებს სისტემათა თეორიის მონაპოვრებს.

სოციოლოგიაში სისტემური ანალიზი გამოიყენა, როგორც შენიშნავს შვარცენბერგი, ტოლკოტ პარსონსმა. სისტემათა ზოგადი თეორია მთლიანად იშვიათად თუ გამოიყენებოდა პოლიტიკური მოვლენების გასაანალიზებლად. მაგრამ უკანასკნელ ათწლეულებში ამ თეორიის მთელი რიგი ძირითადი ცნებები ფრიად პოპულარული გახდა, განსაკუთრებით – სისტემა, დიფერენციაცია, სიმყარე, წონასწორობა და უკუკავშირი. შეიძლება ითქვას, სისტემათა თეორიის ცნებები და კატეგორიები საყოველთაოდ გამოყენებადი ცნებების ტენდენციას ავლენს. უფრო მეტიც, სისტემათა ზოგადი თეორია გვიბძგებს დავინტერესდეთ სისტემათა ცვლილებების, კრიზისისა და პათოლოგიის პრობლემებით, რომელთაც დღემდე სათანადო ყურადღება პოლიტიკურ სოციოლოგიაში არ ექცეოდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სოციოლოგიასა და პოლიტიკურ სოციოლოგიაში სისტემური ანალიზი ყველაზე მეტად გამოყენებულია ტ. პარსონსისა და დ. ისტონის მიერ. ამიტომ მიზანშეწონილი იქნება თუ მოკლედ მაინც მიმოვიხილავთ მათი მიდგომის თავისებურებებს. ტ. პარსონსის კვლევითი პათოსი მიმართულია ანალიზის ისეთი ზოგადი საჭმის შემუშავებაზე, რომელიც გამოსადეგი იქნება მოქმედების ნებისმიერი სისტემისათვის. იგი ცდილობს მოიცვას სოციალური მოვლენები ინ ტოტო. ამოსავალი ძირითადი დებულება აქ „სოციალური მოქმედების“ ცნებაა. სოციალური მოქმედებისაა ადამიანის ქცევა, რომელიც მოტივირებულია და წარმართულია იმ მნიშვნელობით, რომელსაც აქტორი ან მოქმედი პირი აღმოაჩენს გარემომცველ სამყაროში და რომელზეც იგი რეაგირებს. სოციალური მოქმედების ძირითადი დამახასიათებელია ის, რომ მოქმედი პირი აღიქვამს სულიერ და უსულო საგანთა მნიშვნელობებს, აცნობიერებს მათ და გარკვეულად რეაგირებს მათ მიერ მონოღებულ-გადმოცემულ იდეებზე.

პარსონსის მიხედვით, სოციალური მოქმედება მოიცავს ოთხ ელემენტს:

1. „მოქმედი პირი“ ანუ „ეგო“, რომელიც აუცილებელი არ არის იყოს ინდივიდი; სავსებით დასაშვებია, იყოს ჯგუფი, ორგანიზაცია და ა.შ.
2. „სიტუაცია“, რომელიც თავის მხრივ მოიცავს იმ საგნებსა და ობიექტებს, რომელთანაც „მოქმედი პირი“ ამყარებს ამა თუ იმ ურთიერთობას. აქტორი ანუ „მოქმედი პირი“ ესაა „ადამიანი სიტუაციაში“, მისი მოქმედება ესაა პასუხი იმ სიგნალთა ერთობლიობაზე, რომელთაც იგი იღებს მისი გარემომცველი სინამდვილიდან, იქნება ეს ბუნებრივი თუ სოციალური ობიექტები. სოციალურ ობიექტებთან ანუ სხვა „მოქმედ პირებთან“ მისი ურთიერთობა უკვე ურთიერთქმედების სხვა ფორმას იძენს;
3. სწორედ ამ სიგნალთა და სიმბოლოთა მეშვეობით მოქმედი პირი ამყარებს კავშირს სიტუაციის სხვადასხვა ელემენტებთან და მიანერს მათ გარკვეულ საზრისს;

4. ღირებულებები, ნორმები და წესები წარმართავენ მოქმედი პირის ქცევებს; ამით ისინი მიზანმიმართული ხდება.

სოციალური მოქმედების ცნების გაანალიზების შემდეგ, პარსონსი აკეთებს დასკვნას იმის თაობაზე, რომ ადამიანის მოქმედება ყოველთვის სისტემურობით ხასიათდება, ანუ სისტემურ თავისებურებებს ფლობს. იგი მისადგომია სისტემური ანალიზისადმი სწორედ იმ თავისებურებათა გამო, რომელთა მიხედვითაც სოციალური მოქმედება არასოდეს არ არის მარტივი და იზოლირებული, იგი რთულია და სულ მცირე, ორი ინდივიდის ურთიერთდამოკიდებულებას მაინც გულისხმობს. ნებისმიერი მოქმედება შეიძლება ერთსა და იმავე დროს განვიხილოთ როგორც ერთეულ მოქმედებათა ერთობლიობა, ისე როგორც უფრო ფართო მთლიანობის შემადგენელი ნაწილი. პარსონსის მიხედვით, მოქმედების სისტემა, უპირველეს ყოვლისა, ესაა მოქმედი პირისა და სიტუაციის, რომელშიც იგი იმყოფება, ურთიერთქმედების – ურთიერთდამოკიდებულების ორგანიზაცია. ასეთ შემთხვევაში, მოქმედების სისტემის გაგება უკვე შეუძლებელი ხდება „ფუნქციის“ ცნების შემოტანის გარეშე. იმისათვის, რომ იარსებოს, სისტემამ უნდა იმოქმედოს. სისტემის ფუნქციები შეესატყვისება საქმიანობის იმ სახეებს, რომელთა დანიშნულებაა დააკმაყოფილოს სისტემის მოთხოვნილება ან მოთხოვნილებები სისტემის სახით.

პარსონსი ფიქრობს, რომ ნებისმიერი სისტემა აუცილებლობით მოიცავს ან ატარებს ოთხ ფუნქციას, რომლებიც აკმაყოფილებს მის ელემენტარულ მოთხოვნილებებს და ამავე დროს მოქმედების სისტემის „ფუნქციური წინამძღვრება“.

1. ადაპტაცია, რომელიც მიმართულია მოქმედების სისტემასა და მის გარემოს შორის ურთიერთობის დადგენაზე. ამ ფუნქციის არსი ისაა, რომ გარემოში არსებული, ანუ გარეგანი სისტემებისაგან ამოიღოს ის რესურსები, რომლებიც აუცილებელია მოქმედების სისტემისათვის. სწორედ თავისი მოთხოვნილებისა და საჭიროების მიხედვით გაუკეთოს მათ ორგანიზაცია და გარდაქმნას, ხოლო სანაცვლოდ მისცეს მათ თავისი საკუთარი „პროდუქტი“. ამგვარად, ადაპტაციის მეშვეობით სისტემა ეგუება გარემოსა და მის შემზღვევებს, უთანადებს რა მათ თავის მოთხოვნილებებს.

2. მიზნის მიღწევა მდგომარეობს სისტემის მიზანთა განსაზღვრასა და მისი მიღწევისათვის აუცილებელი ენერჯისა და რესურსების მობილიზაციაში.

3. ინტეგრაცია. ესაა სისტემის მასტაბილირებელი პარამეტრი (განზომილება). იგი მიმართულია სისტემის ნაწილთა შორის „სოლიდარობაზე“, ამ სისტემის მკვეთრი ცვლილებებისა და ძლიერი ძვრებისაგან დაცვაზე.

4. მოქმედების ნებისმიერმა სისტემამ უნდა უზრუნველყოს თავისი მოქმედ ნევრთა ანუ აქტორთა აუცილებელი მოტივაცია. იგი უნდა ფლობდეს მოტივაციათა მარაგსაც, როგორც აუცილებელი ენერჯის წყაროსა და შემგროვებელს. პარსონსი ამ ფუნქციას „ლატენტურობას“ უწოდებს. ესაა „ნიმუშთა (წესთა) მხარდაჭერის – შენარჩუნების“ ფუნქცია, რომელიც მიმართულია სისტემის ნორმებისა და ღირებულებების მიმართ მოქმედ პირთა ერთგულების შენარჩუნების უზრუნველობაზე და იმაზე, რომ აქტორებმა კვლავ გააგრძელონ ამ ღირებულებებით ორიენტირება თავიანთ საქმიანობაში.

პარსონსი ამით არ კმაყოფილდება და მოქმედების ზოგად სისტემას ოთხ ქვესისტემად ყოფს: 1. ბიოლოგიური ორგანიზმი; 2. ფსიქოლოგიურად ინდივიდუალური პიროვნება; 3. სოციალური სისტემა; 4. კულტურა. ამგვარი დაყოფა შეესატყვისება მოქმედების სისტემის ოთხ ელემენტარულ ფუნქციად

დაყოფას. ბიოლოგიური ორგანიზმი შეესატყვისება ადაპტაციის ფუნქციას, რამეთუ სწორედ შეგრძნებების საშუალებით დგინდება კონტაქტები მატერიალურ სამყაროსთან ან მასთან შეგუების, ან მისით მანიპულირების ან მისი გარდაქმნის მიზნით. ფსიქოლოგიურად ინდივიდუალურ პიროვნებას შეესატყვისება მიზნის მიღწევის ფუნქცია. სწორედ ფსიქოლოგია განსაზღვრავს მიზნებს, აქტიურებს ენერჯიას და მობილიზებას უკეთებს რესურსებს მათ მისაღწევად. სოციალური სისტემა შეესატყვისება ინტეგრაციის ფუნქციებს. იგი ქმნის სოლიდარობას, აწესებს შეზღუდვებს, მხარს უჭერს კავშირთა განმტკიცებას. დაბოლოს, კულტურას შეესატყვისება ლატენტურობის ფუნქცია – იგი აქტორებსცანუ მოქმედ პირებს სთავაზობს ან თავს ახვევს მათ „მამოტივირებელ“ იდეალებს, ღირებულებებს. ამგვარად მოქმედების ზოგადი სისტემის ქვესისტემათა კლასიფიკაცია პარსონსთან წარმოგვიდგება შემდეგი სახით:

1. ბიოლოგიური ორგანიზმი (ადაპტაცია);
2. პიროვნება (მიზნების მიღწევა);
3. სოციალური სისტემა (ინტეგრაცია);
4. კულტურა (ლატენტურობა).

საინტერესეოა პარსონსის მოსაზრება ამ ქვესისტემათა ურთიერთმიმართების იერარქიულობის თაობაზე. კიბერნეტიკის გავლით, იგი ხაზს უსვამს, რომ მოქმედების სისტემას ახასიათებს ენერჯიისა და ინფორმაციის მუდმივი ცირკულაცია. ლოგორც ცნობილია, კიბერნეტიკის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი ადგენს, რომ ინფორმაციით ყველაზე მდიდარი ნაწილაკები მართავენ იმ ნაწილაკებს, რომელიც ყველაზე მდიდარია ენერჯიით. შესაბამისად, მოქმედების სისტემაში არსებობს იერარქიულად განლაგებული კუმულატიურ დონეთა მთელი რიგი. იერარქიის ბაზაა მოქმედების განმაპირობებელი ენერჯიით ყველაზე მდიდარი ფაქტორები. ყველაზე მაღლა დგას მაკინტროლებელი ფაქტორები, რომელიც საკმაოდ მდიდარია ინფორმაციით. თუ ამ პრინციპებს მივუსადაგებთ მოქმედების სისტემის ოთხ ქვესისტემას, მაშინ აღმოჩნდება, რომ ბიოლოგიური ორგანიზმი ესაა ენერჯიით ყველაზე მდიდარი და ინფორმაციით ყველაზე ღარიბი ქვესისტემა. მეორე საფეხურზე იქნება პიროვნება, შემდეგ სოციალური სისტემა, დაბოლოს – კულტურა, რომელიც ყველაზე მდიდარია ინფორმაციით და ყველაზე ღარიბია ენერჯიით. ამის შესატყვისად ოთხ ქვესისტემას შორის მყარდება კონტროლის იერარქია. იგივე პრინციპი მისაღებია ოთხ ფუნქციური წინამძღვრისათვის. ამგვარად, მართვის იერარქია დგინდება, იწყება ლატენტურობიდან (ის ყველაზე მდიდარია ინფორმაციით), შემდეგ გადადის ინტეგრაციაზე, მიზნის მიღწევაზე და საბოლოოდ ადაპტაციაზე ჩერდება.

ახლა გავაანალიზოთ თუ როგორ ესახება პარსონს სოციალური სისტემისა და საზოგადოების, სოციალური სისტემისა და მისი ერთ-ერთი ქვესისტემის – პოლიტიკური სისტემის ურთიერთდამოკიდებულება. მთავარი, რაც სოციოლოგიამ უნდა შეისწავლოს, არის სოციალური სისტემა, რომელიც შედგება მოქმედ პირთა (აქტორთა) ურთიერთმოქმედებისაგან.

სოციალური სისტემისათვის, ისევე, როგორც მოქმედების ყოველი ქვესისტემისათვის, სამი დანარჩენი „გარემო“ ანუ გარემომცველი სინამდვილეა. ამგვარად, ურთიერთდამოკიდებულებათა ქსელი აერთიანებს ოთხივე ქვესისტემას, ყოველი ქვესისტემა დანარჩენთა მიმართ ურთიერთქმედებისა და ურთიერთგაცვლის მდგომარეობაში იმყოფება. თუ შევცვლით ანალიზის დონეს და სოციალურ სისტემას განვიხილავთ უკვე არა როგორც ქვესისტემას, არამედ როგორც მოქმედების სისტემას, მაშინ იგი თვით

შეიძლება წარმოდგენილ იქნეს ოთხი ქვესისტემის: ადაპტაციის, მიზნის მიღწევის, ინტეგრაციისა და ლატენტურობის შესატყვისი სახით. ასეთი განხილვისას, როგორც სწორად შენიშნავს შვარცენბერგი, პარსონსი უფრო ხალისით ლაპარაკობს „საზოგადოების“, ვიდრე „სოციალური სისტემის“ შესახებ. განსხვავებით სოციალური სისტემისაგან (რომელიც ანალიტიკური, აბსტრაქტული კატეგორიაა), „საზოგადოების“ ცნება შეეფარდება იდენტიფიცირებულ, კონკრეტულ რეალობას. სწორედ ასეთ რეალობას, აღნიშნავს შვარცენბერგი, უწოდებს ფრანგული სოციოლოგია „გლობალურ საზოგადოებას“, ე.ი. გაერთიანებას, რომელიც საკმარისად დასრულებულია იმისათვის, რათა მისმა ყოველმა წევრმა შეძლოს მასში ცხოვრება და თავისი მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ემპირიულად გლობალური საზოგადოება კი არის ქვეყანა; ერი, ცივილიზაცია.

თუ საზოგადოების შინა ორგანიზაციას მიუყვებით მოქმედების სისტემის ანალიტიკურ მოდელს, მაშინ ხელთ შეგვრჩება „საზოგადოების“ შემადგენელი ოთხი ქვესისტემა:

1. ადაპტაცია. ამ შემთხვევაში იგი ეხება საქმიანობის ყველა სახეს, რომელიც დაკავშირებულია სახმარ ღირებულებათა წარმოებასა და გაცვლასთან, ამიტომ იგი შესატყვისება საქმიანობის ყველა სახეს, რომელიც ეკონომიკას ანუ ეკონომიკურქვესისტემას შეადგენს.
2. მიზნის მიღწევა. საზოგადოებასთან მიმართებაში ესაა კოლექტიური მიზნებისაკენ სწრაფვა, აქტორთა და საზოგადოების რესურსთა მობილიზაცია ამ კოლექტიური მიზნის მისაღწევად. პარსონსი ამ ქვესისტემას პოლიტიკას უწოდებს. ასევე შვარცენბერგი აკეთებს, ჩენი აზრით, სწორ შენიშვნას, რომ პარსონსი ტერმინ პოლიტიკას იყენებს ძალიან ფართო აზრით – გადანყვეტილებათა მიღების, სისტემის რესურსთა მობილიზაციისა და ორგანიზაციის ყველა ფორმის აღსანიშნავად. ამიტომ გასაგები ხდება ის გარემოება, რომ პოლიტიკას ადგილი აქვს როგორც წარმოება-დანესებულებებში, ისე, რა თქმა უნდა, სახელმწიფოშიც.
3. ლატენტურობა. იგი ამ შემთხვევაში წარმოადგენს საზოგადოების წევრთა სოციალიზაციის (ოჯახი, განათლება, სისტემა და ა.შ.) ქსელს. მისი დახმარებით კულტურა გადაეცემა საზოგადოების წევრებს, რომლებიც ითვისებენ მათ და იგი იქცევა მათი საზოგადოებრივი ქცევის მოტივირების მნიშვნელოვან ფაქტორად.
4. ინტეგრაცია. საზოგადოების ინტეგრაცია დამოკიდებულია „სოციალურ გაერთიანებებზე“ – ინსტიტუტთა (სამართალი, სასამართლო აპარატი და სხვა.) ერთობლიობაზე. მათი ფუნქცია მდგომარეობს სოლიდარობის კავშირის დადგენასა და შენარჩუნებაში, რომელიც შეიძლება თავისი წევრებისაგან მოითხოვოს საზოგადოებამ. თუ დავაკვირდებით ამ დაყოფას, აღმოვაჩინოთ, რომ ამ ოთხ ქვესისტემას (ეკონომიკა, პოლიტიკა, სოციალიზაციის ინსტიტუტები და სოციალური ინსტიტუტები) შორის არსებობს ურთიერთგაცვლათა რთული ქსელი, რამეთუ თითოეული მათგანი ღია სისტემაა, რომელიც მიმართებაშია და ურთიერთქმედებს მის გარემოსთან, რომელიც შეადგენს კიდევ მის გარემოს.

ლეონტიევის ეკნომიკური თეორიის გავლენით წერს შვარცენბერგი, პარსონსმა სისტემებს შორის ურთიერთგაცვლა დაიყვანა „დანახარჯები-გამომშვება“ სქემაზე, სადაც ყოველთვის აქვს ადგილი ორმხრივ გაცვლას. თითოეული სისტემა სამი დანარჩენი სისტემისაგან იღებს წარმოების ელემენტებს, ფაქტორებს (დანახარჯი), რომლებიც არსებითია მისი ფუნქციონებისათვის, სანაცვლოდ იგი მას აძლევს თავისი საქმიანობის პროდუქტს (გამომშვება).

საინტერესოა პარსონსის მისაზრებები ამ ქვესისტემათა ურთიერთქმედებასა და ურთიერთგაცვლაზე, მაგრამ რამდენადაც ჩვენ გვაინტერესებს პოლიტიკური ქვესისტემა, ამდენად, მასზე გავამახვილებთ ყურადღებას. როგორც ზემოთ აღინიშნა პარსონსი პოლიტიკას განიხილავს როგორც საზოგადოების ქვესისტემას. თანაც ისიც საგულისხმოა, რომ იგი ამ ცნებას ფართო მნიშვნელობით იყენებს. მისთვის პოლიტიკა ნიშნავს კოლექტიურ მიზანთა განსაზღვრას ამ მიზანთა მიღწევისათვის აუცილებელი რესურსების მობილიზაცია და გადაწყვეტილებათა მიღებას. ამგვარი პოლიტიკური საქმიანობა განეკუთვნება არა მხოლოდ სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ინსტიტუტებს, იგი გვევლინება აგრეთვე ისეთ საზოგადოებრივ ორგანიზაციაში, როგორცაა: პარტიები, პროფკავშირები, სანარმოები, სასწავლო დაწესებულებები და სხვა.

პოლიტიკის ინსტიტუციურ სტრუქტურაში პარსონსი გამოყოფს სამ ინსტიტუტს: ლიდერობას, ხელისუფლების ორგანოებსა და რეგლამენტაციას. ამათგან პირველი ორი დანარჩენის წყაროა პარსონსი წერს: „ლიდერობის ინსტიტუციონალიზების ქვეშ მე მესმის ნორმატიული წესრიგის მოდელი, რომლის მეშვეობითაც მოცემულ საზოგადოებაში ზოგიერთ ქვეჯგუფს მის მიერ დაკავებული ადგილის ძალით უფლება აქვს და ვალდებულება გამოიჩინოს ინიციატივა და ამ საზოგადოების მიზანთა მიღწევისათვის სამართლებრივად გადაწყვიტოს საზოგადოების, როგორც მთელის მონაწილეობის საკითხი“ (165, ტ. I, გვ. 24).

ამგვარად, ლიდერობის ინსტიტუტი შეიძლება გამოვლინდეს სხვადასხვა დონეზე. გლობალურ საზოგადოებაში იგი გვევლინება როგორც სახელმწიფო, ბიუროკრატიულ ორგანიზაციებში – ავტორიტარულ თანამდებობათა სახით და ა.შ. მეორე ინსტიტუტი ესაა ძალაუფლების ორგანოებში ძალაუფლება აკუმულირდება და იქიდანვე გამოდის. ასე, მაგალითად ძალაუფლების ორგანოებში თანამდებობის დამკავებელი პირი სარგებლობს ძალაუფლების გარკვეული ჯამით, რომელიც მას შეუძლია გამოიყენოს და მიმოქცევაში გაუშვას.

პოლიტიკის მესამე ინსტიტუტია რეგლამენტაცია. იგი მდგომარეობს იმ ნორმებისა და წესების გამოყენებაში, რომელიც გარკვეულ სათუქველს ქმნის სოციალური კონტროლისათვის. ამ კატეგორიაში შედის: სამართალი, პროფესიონალური შრომები, პარტიებისა და ასოციაციის წევრები და ა.შ.

ამგვარად, პარსონსის მიხედვით, პოლიტიკური სისტემა ღია სისტემაა. იგი ავტონომიურია და მუდმივი ურთიერთობები აქვს საზოგადოების დანარჩენ ქვესისტემებთან. აქაც ფაქტორთა და პროდუქტთა იგივე ტიპია გაბატონებული, როგორც ეკონომიკურ სისტემაში – „დანახარჯები – გამოშვება“.

პარსონსინ შეხედულებებმა დიდი გავლენა მოახდინა არა მხოლოდ სოციოლოგიაზე, არამედ პოლიტოლოგიაზეც, განსაკუთრებით კი პოლიტოლოგებზე, რომლებიც იყენებდნენ სისტემურ მიდგომას ცხოვრების შესწავლაში (დევიდ ისტონი), ან იმათზე, ვინც კვლევის აქცენტს კომუნიკაციისა და კონტროლის ფენომენზე ამახვილებდა (დოიჩი). ჩვენთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია გავეცნოთ დ. ისტონის შეხედულებებს, რადგან იგი პირველი პოლიტოლოგია, რომელმაც გამოიყენა სისტემათა ზოგადი თეორია პოლიტიკის გასაანალიზებლად. რ. შვარცენბერგის აზრით, „პოლიტიკურ სოციოლოგიასთან მიმართებაში ისტონმა იგივე როლი შეასრულა, რაც პარსონსმა ზოგად სოციოლოგიასთან მიმართებაში. უზომო ემპირიზმის, „ჰიპერფაქტუალიზმის“ წინააღმდეგ პროტესტის გამოთქმისას, ისტონი ყურადღებას ამახვილებს თეორიულ იმპერატივებზე, რომლის მიზანია გაამდიდროს პოლიტიკური მეცნიერება რაღაც მოდელით, საერთო ანალიტიკური საფუძვლებით“ (165, ტ. I, გვ. 126).

დ. ისტონის აზრით, პოლიტიკა ესაა „ღირებულებათა ნებელობითი გაანწილება“, ე.ი. ამა თუ იმ მოვლენისათვის განსაზღვრული მნიშვნელობის ავტორიტარული მინიჭება. ამგვარად, პოლიტიკური სისტემა შეიძლება განვსაზღვროთ როგორც ურთიერთქმედებათა ერთობლიობა, რომლის საშუალებითაც მიმდინარეობს ღირებულებათა განაწილება. სხვაგვარად იგი პოლიტიკურ სისტემას განსაზღვრავს როგორც მოცემულ საზოგადოებაში პოლიტიკურ ურთიერთობათა ერთობლიობას.

დ. ისტონის აზრით, „პოლიტიკური ურთიერთქმედება საზოგადოებაში ესაა ქცევის სისტემა“, საჭიროა „პოლიტიკური ცხოვრება განვიხილოთ როგორც ქცევის სისტემა, ჩართული გარემოში, რომელიც ექვემდებარება მის ზეგავლენას, მაგრამ მასზე პასუხის გაცემის შესაძლებლობაც აქვს... პოლიტიკური ცხოვრების სისტემური ანალიზი დაფუძნებულია გარემოში ჩატვლულ-ჩაძირული სისტემის ცნებაზე, რომელსაც უნარი აქვს განიცადოს გარემოდან მომავალი გავლენა... ამგვარი ანალიზი გულისხმობს, რომ სისტემას, რათა იარსებოს, უნდა ჰქონდეს რეაგირების უნარი“ (165, ტ. I, გვ. 126).

გარემოს როლზე საუბრისას ისტონი გვთავაზობს პოლიტიკური სისტემა განვიხილოთ, როგორც „შავი ყუთი“ და ყურადღების გარეშე დავტოვოთ ის, რაც ხდება მის შიგნით, რომდენადაც სისტემური ანალიზი ძირითადად მოიცავს გარემოსთან სისტემის ურთიერთობებს. გარემოს იგი ორი ასპექტით განიხილავს: 1. შიდასოციალური გარემო; 2. გარესოციალური გარემო. ამასთან პირველი – შიდასოციალური გარემო მოიცავს არაპოლიტიკურ სისტემებს, რომელიც შედის იმავე გლობალურ საზოგადოებაში, რაშიც განსახილველი პოლიტიკური სისტემა: ეკოლოგიური, ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური და სოციალური სისტემები. გარესოციალური გარემო კი – მოიცავს ყველა იმ სისტემას, რაც არსებობს გლობალური საზოგადოების მიღმა – აგრეთ: საერთაშორისო პოლიტიკური, ეკოლოგიური და სოციალური სისტემები. პოლიტიკურ სისტემას მუდმივი კავშირები აქვს „მთელ გარემოსთან“. როგორც პარსონსი, ისე ისტონიც პოლიტიკურ სისტემას „ღია“ სისტემად მიიჩნევს, რომელსაც მრავალმხრივი ურთიერთკავშირები და ურთიერთგაცვლები აქვს მის გარემომცველ სინამდვილესთან ანუ შიდა და გარე სოციალურ გარემოსთან. გარემოში მთლიანად ჩართვისას პოლიტიკური სისტემა, ისტონის აზრით, ინარჩუნებს მასთან რთულ ურთიერთობებს.

ეყრდნობა რა პარსონსისეულ მიდგომის თავისებურებებსა და ლეონტიევის მეთოდებს, რომელიც მან გლობალური ეკონომიკის მოდელის შესაქმნელად გამოიყენა, ისტონი პოლიტიკურ სისტემას ეკონომიკურ სისტემას ამსგავსებს. პოლიტიკური მექანიზმი ისევე ფუნქციონირებს, როგორც – ეკონომიკური. მასში აგრეთვე არის ის, რაც შედის მექანიზმში („დანახარჯები“) და ის, რაც მისგან გამოდის („გამოშვება“) არის ის, რაც კვებავს სისტემას და ის, რასაც სისტემა აწარმოებს.

განვიხილოთ პოლიტიკური სისტემის გარემოსთან ურთიერთობის ისტონისეული მოდელის ელემენტები ცალ-ცალკე. „დანახარჯები“ ანუ შესასვლელი გარემოდან სისტემაში მოიცავს ორი ტიპის ელემენტებს: მოთხოვნასა და მხარდაჭერას. პირველ ელემენტს ანუ მოთხოვნას, ისტონი განსაზღვრავს როგორც „იმის შესახებ აზრის გამოთქმას, რომ ამაზე უფლებამოსილების მქონე პირებმა განახორციელონ ნებელობითი განაწილება რომელიმე მითითებული ობიექტის მიმართ“ (165, ტ. I, გვ. 128).

პოლიტიკური სისტემისადმი წაყენებული მოთხოვნების, (განახორციელონ ღირებულების ნებელობითი განაწილება), მაგალითად გამოგვადგება მშრომელთა მოთხოვნები მინიმალური ხელფასის გაზრდის, ან მოსწავლე-ახალგაზრდობის მოთხოვნები განათლებაზე ასიგნებათა გამოყოფის თაობაზე და ა.შ.

ისტონის აზრით, მოთხოვნათა დიდი რაოდენობით დაგროვება, თანაც თუ ისინი ხშირად ერთმანეთის საწინააღმდეგოა, ქმნის გადატვირთვის მდგომარეობას, რომლის გადატანაც სისტემას შეუძლია და გარკვეულ ფარგლებში მათი აბსორბირებაც. ეს გადატვირთვა შეიძლება ატარებდეს რაოდენობრივ ხასიათს, თუ ისინი ძალიან რთულია.

პოლიტიკური სისტემა რომ არ გადაიტვირთოს, ისტონის აზრით საჭიროა მოთხოვნებიო მოყვანილ იქნეს სისტემის შესაძლებლობასთან შესატყვისობაში. ამისთვის აუცილებელია სამი ძირითადი ფუნქციის: მოთხოვნათა გამოთქმის, რეგულირებისა და შემცირების შესრულება:

1. მოთხოვნათა გამოთქმის ფუნქციის მეშვეობით სხვადასხვა მოთხოვნები იღებს ჩამოყალიბებულ, პოპოლიტიკური სისტემისადმი მიმართულ ფორმას, უპირატესად დაწოლის ჯგუფების მეშვეობით.

2. მოთხოვნათა რეგულირება. იმის საშიშროებაა, შენიშნავს ისტონი, რომ მოთხოვნებმა სწრაფად დაიტანონ ქვეშ პოლიტიკური სისტემა, ან „ყელში წაუჭირონ“ თუ არ მოხდება მათი ნაკადის გაფილტვრა, გარკვეული არხებით წარმართვა და რეგულირება. რეგულირება კი თავისთავად შეიძლება დაიყოს სტრუქტურულ და კულტურულ რეგულირებად:

ა) სტრუქტურული რეგულირება დაკავშირებულია მოთხოვნათა ფილტრაციისა და გადაცემის პროცესში სპეციალიზებული ფუნქციების არსებობასთან. პოლიტიკური სისტემისადმი მისადგომი ვადის „მეკარეთა – კარისკაცთა“ მიერ დაცულ სტრუქტურულ „კარებზე“. პოლიტიკური სისტემის შესასვლელში ისინი ახარისხებენ, ფილტრავენ და გარკვეული მიმართულებით წარმართავენ მოთხოვნებს, აკავებენ მოთხოვნათა ერთ რიგს და უშვებენ მეორეს. ამ „კარისკაცთა“ და „კართა“ რაოდენობა და მრავალსახეობა იზრდება საზოგადოების განვითარებასთან ერთად. ამგვარად, დაასკვნის ისტონი, პარტიები, უმაღლესი ფენები, პარლამენტები წარმოადგენენ მოთხოვნილებათა მარეგულირებელ სტრუქტურებს. მოთხოვნათა გამოთქმის ზოგიერთი სტრუქტურა იმავე დროს არის რეგულირების სტრუქტურაც მაგალითად, პროფკავშირები დასავლურ ქვეყნებში, რომლებიც მასების მოთხოვნებსაც გამოხატავენ და ამავე დროს მონაწილეობენ მათ გაფილტვრასა და გაკონტროლებაში.

პოლიტიკური ძალაუფლების – ხელისუფლების ორგანოებს, თავის მხრივ, შეუძლიათ წინასწარ გაითვალისწინონ შემოსათავაზებელი მოთხოვნები ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ ისინი გამოითქმება. ყოველივე ეს კეთდება იმათი დაკმაყოფილების მიზნით, ვის ინტერესებსაც ისინი გამოხატავენ თავიანთი პოპულარობის ასამაღლებლად ან მოთხოვნათა აფეთქება – სასიში ხასიათის აღმოფხვრის მიზნით. ყოველივე ამის შედეგად, შეიძლება წარმოიქმნას „თვითმომავრება მოთხოვნებით“, როდესაც პოლიტიკური ხელისუფლება უყენებს სისტემას თავის მოთხოვნებს. ამგვარად, დაასკვნის ისტონი, სისტემაში გარემოდან „შესასვლელებისა“ გარდა, არის კიდევ სისტემის შინაგანი პოლიტიკა, რომელსაც ავტორი „შიგნიდან შესასვლელს“ უწოდებს.

ბ) რაც შეეხება კულტურულ რეგულირებას, იგი დაკავშირებულია ნორმებთან, ღირებულებებსა და შეხედულებებთან, რომლებიც არ უშვებენ ან ზღუდავენ ზოგიერთ მოთხოვნას. კულტურული აკრძალვები შეიძლება ეხებოდეს მოთხოვნებს როგორც მათი შინაარსის (ზოგიერთი მოთხოვნა ითვლება დემაგოგიურად, არაგონივრულად, ამორალურად და ა.შ.), ისე ფორმის, ე.ი. თვით მათი წამოყენების მეთოდის მხრივაც კი. ასე მაგალითად, არსებობს ძალადობის კულტურული შეზღუდვა: დასავლურ სისტემებში პოლიტიკური კულტურა კრძალავს ან ძლიერ ზღუდავს ძალის გამოყენებას პოლიტიკურ მოთხოვნათა გამოთქმის მიზნით.

ასეთი ფილტრაციისა და ორმაგი რეგულირებების მიუხედავად, მაინც შეიძლება სისტემა მოთხოვნებით გადაიტვირთოს. ამ სიტუაციაში სისტემას აქვს ორი გამოსავალი: ერთი, რომ აამაღლოს საკომუნიკაციო ხაზთა გამტარუნარიანობა, ინფორმაციის მოძრაობის არხთა რაოდენობისა და მრავალგვარობის გადიდების მეშვეობით (მაგალითად, კადრების სპეციალიზაციის, ბიუროკრატის ზრდის გზით და ა.შ.) და მეორე, გააგრძელოს მოთხოვნათა ისე „გადაშვება“, რომ შეძლოს მათი შემცირება.

3. მოთხოვნათა შემცირება. ამ ფუნქციის მეშვეობით მოთხოვნათა ნაკადი სისტემატიზირდება, წესრიგდება და დადის ალტერნატივათა შეზღუდულ რაოდენობაზე, რომელიც შემდეგ წარედგინება პოლიტიკურ სისტემას. მაგალითად იდენტურ მოთხოვნათა სიმრავლე დაიყვანება ერთ მოთხოვნაზე, რომელიც მათ რეზიუმეს წარმოადგენს. სწორედ ამას უწოდებს ისტონი „მოთხოვნათა კონბინაციას“ – შერწყმას, ხოლო ამონდი – „ინტერესთა აგრეგაციას“. ამ პროცესს ემსახურება პოლიტიკურ პარტიათა პროგრამები. დასავლურ სისტემებში მოთხოვნათა შემცირების ძირითადი სტრუქტურების პარტიებია. ისინი ერთად კრებენ და ჰარმონიულ ერთიანობაში მოჰყავთ მოთხოვნები, ვის ინტერესებსაც ისინი გამოთქვამენ. პარტია აყალიბებს ერთიან მოთხოვნებს, რომლებიც წარედგინება პოლიტიკური ხელისუფლების ორგანოებს.

როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, ისტონი გამოყოფს შესასვლელის მეორე ტიპსაც, რომელსაც იგი მხარდაჭერას უწოდებს. სინამდვილეშიც, პოლიტიკური სისტემების შემსუსტებელი ტენდენციების მქონე მოთხოვნილებების გარდა, არსებობს პოლიტიკური სისტემის მხარდაჭერაც, რომელიც მას აძლიერებს.

ისტონის განმარტებით, მხარდაჭერა მოიცავს სისტემისათვის კეთილსასურველ ყველა ვარიანტს, მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ: პატრიოტიზმი, ინსტიტუტებისადმი პატივისცემა, იმ ხელმძღვანელებისადმი ერთგულება, რომლებიც ხელისუფლების სათავეში იმყოფებიან; მათ მხარდასაჭერად დემონსტრაციების ან პრესაში კამპანიების ჩატარება, სამხედრო ვალის მოხდა და ა.შ.

ისტონი ობიექტის შესატყვისად ავლენს მხარდაჭერის სამ ტიპს:

1. მხარდაჭერა მთლიანად პოლიტიკური გაერთიანებისადმი, სხვა სიტყვებით, კოლექტივის, ეროვნული გაერთიანების ერთგულება.

2. მხარდაჭერა რეჟიმისადმი, რომელიც მოქალაქეებს გაიგივებული, ანუ მიღებული აქვთ როგორც „თამაშის წესების“ ერთობლიობა, რომელიც მოიცავს იმ ღირებულებებს (მაგალითად, სიტყვის, აზრის თავისუფლება, პლურალიზმი და ა.შ.), ნორმებს (მაგალითად, კონსტიტუციური, სამართლებრივი, ზნეობრივი და ა.შ.) და ხელისუფლების სტრუქტურას (ე.ი. ძალაუფლებრივ როლთა განაწილება), რომელთაც ეყრდნობა პოლიტიკური სისტემა.

3. ხელისუფლების ორგანოებისადმი მხარდაჭერა, ე.ი. მხარდაჭერა იმათადმი, ვინც თანამდებობის დაკავების ძალით ასრულებს ძალაუფლებრივ ფუნქციებს პოლიტიკურ სისტემაში. ამის თაობაზე ისტონი წერს: „ნებისმიერ სისტემაში არსებობს ისეთი წევრები, რომლებიც ლაპარაკობენ მთელი სისტემის სახელითა და სისტემის ნაცვლად: ჩვენ ისინი შეიძლება ავღნიშნოთ როგორც ხელისუფლება“ (165, ტ. 1, გვ. 132). ზოგიერთ სისტემაში, რომელთაც მართავენ „ხარიზმატული ბელადები“, ხელისუფლებათა მიმართ გამოხატული მხარდაჭერა იძენს ისეთ მნიშვნელობას, რომ იგი ცვლის რეჟიმისადმი მხარდაჭერას, ანუ ხდება ხელისუფლების ისეთი პერსონალიზაცია, რომ ერთგულებას უფრო გამოხატავენ მმართველთა მიმართ, ვიდრე პოლიტიკური ინსტიტუტებისადმი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მხარდაჭერის სამი ტიპი შეიძლება ერთობლივად არც კი გამოვლინდეს. მაგალითად, შეიძლება მოქალაქე მხარს უჭერდეს ეროვნულ გაერთიანებას, მაგრამ არ გამოხატავდეს მხარდაჭერას არსებული პოლიტიკური რეჟიმისადმი ან ხელისუფალთა წარმომადგენლებისადმი. მთლიანად კი, როგორც არ უნდა იყოს მხარდაჭერის ობიექტი, ეროვნული გაერთიანება იქნება, რეჟიმი თუ ხელისუფლება შეიძლება მხარდაჭერა შეუსუსტდეს და შემდეგ ისევ გაძლიერდეს.

ჩვენ აქამდე ვიხილავდით პოლიტიკურ სისტემაში შემავალ ფაქტორთა ისტონისეულ გავლენას. ახლა დაგვრჩა გამოსავალი ფუნქციებისა და ფაქტორების დახასიათება. უპირველეს ყოვლისა, ესაა პოლიტიკური სისტემის „პროლუქტი“. ვინაიდან ყველაფერ მასზედ, რაც „შედის“ სისტემაში, იგი პასუხობს „გამოშვებით“: აკმაყოფილებს მოთხოვნებს ან ინვესტებს მხარდაჭერას. სისტემის „გასასვლელში“ შეიძლება მივიღოთ, მაგალითად, ახალი კანონები, რეგლამენტები, სუბსიდიები, საინფორმაციო კომპანიები სახელმწიფოებრივი ასიგნებანი და ა.შ. „გასასვლელის“ ცნება, როგორც შვარცენბერგი აღნიშნავს, ისტონს ისე დაწვრილებით არ განუხილავს როგორც შესასვლელის ცნება, ამიტომ ჩვენც იმით დავკმაყოფილდეთ, რასაც შვარცენბერგი გამოთქვამს ამ ცნების თაობაზე. როგორც იგი აღნიშნავს, ისტონს მიაჩნია, რომ პოლიტიკური სისტემა თავისი პროლუქტებით პასუხს იძლევა მასში შემავალ იმპულსებზე. ასეთ პროლუქტად კი მას გადაწყვეტილებანი დედა მოქმედებანი მიაჩნია. გადაწყვეტილებათა შესრულება გარანტირებული და უზრუნველყოფილია კანონის ძალით. მართალია მოქმედებები არ ატარებენ ასეთ მაიძულებელ ხასიათს, მაგრამ ისინი დიდ გავლენას ახდენენ მოქალაქეებზე. მაგალითად, ეკონომიური, სოციალური, საგარეო პოლიტიკა და სხვა.

რამდენადაც ისტონი ლაპარაკობს „გარემოში ჩაფლული პოლიტიკური სისტემის“ ფუნქციობაზე, ამდენად ლოგიკურია ვილაპარაკოთ პოლიტიკური სისტემის მოქმედებაზე უკუგავლენის შესახებაც.

ამგვარად, პოლიტიკური სისტემა ღრმა ურთიერთგამოქმედებასა და ურთიერთკავშირში იმყოფება თავის გარემოსთან. მან უნდა გარდაქმნას შემოსული მოთხოვნები და მხარდაჭერა შესაბამისი გადაწყვეტილებებად და მოქმედებად იმ პირობით, რომ მას თვითრეგულირების უნარი ექნება, ე.ი. უნდა შეეძლოს უკუკავშირის გზით აწარმოოს რეგულირება, როგორც ეს კიბერნეტიკაში ხდება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პოლიტიკურ სისტემას, რომელზეც მოქმედებს მოთხოვნები და მხარდაჭერა, თავის მხრივ შეუძლია მიიღოს ზომები, რომ უშუალო რეაგირება მოახდინოს მოთხოვნებსა და მხარდაჭერაზე.

გადაწყვეტილებანი – ეს, პირველ რიგში, სისტემისადმი წაყენებულ მოთხოვნებსა და მხარდაჭერაზე საპასუხო რეაქციაა, მაგრამ ეს გადაწყვეტილებანიც, თავის მხრივ, იქცევა ახალ მოთხოვნათა და ახალ მხარდაჭერათა წყაროდ. იგი ერთვება ჩაკეტილ წრეში, მუშმივ ნაკადში, რომლის გავება შესაძლებელია დინამიკური მიდგომის მეშვეობით.

პოლიტიკური სისტემის გამოსასვლელში პასუხი ეძლევა იმას, რაც ამ სისტემაში „შეყვანილ“ იქნა. მაგრამ ეს პასუხები თავის მხრივ ასევე რეაგირებს „შესასვლელზე“ და ზემოქმედებს მასზე. ესაა სწორედ ის უკუკავშირის პროცესი, როდესაც სისტემის ფუნქციობა განპირობებულია იმით, რასაც იგი „აწარმოებს“ გამოსასვლელში.

„უკუკავშირის მარყუჟის“ აღწერისას ისტონი წერს: „გამოსასვლელს შეუძლია მოდიფიცირება გაუკეთოს იმ გავლენას, რომელიც აგრძელებს ზემოქმედებას შესასვლელზე და ამგვარად მოახდინოს იმის მოდიფიცირება, რაც შეიძლება მომავალში შეტანილ იქნეს სისტემაში“ (165, ტ. I, გვ. 1333). სხვაგვარად

რომ ვთქვათ, გამოსასვლელი უკუგავლენას ახდენს შესასვლელზე: იგი გავლენას ახდენს „მომდევნო შემავალ ტალღაზე“.

საბოლოო ანგარიშით ის მოქმედებანი და გადაწყვეტილებანი, რომელსაც იღებს პოლიტიკური სისტემა და რომელიც ახორციელებს მოთხოვნათა კონვერსიას, მუდმივად მიმართულია არსებული მხარდაჭერის მაქსიმალურ გადიდებაზე. ამიტომ ისტონი პოლიტიკურ სისტემას განიხილავს გარემოზე „დინამიკური პასუხის“ თვალსაზრისით.

სწორად აღნიშნავს რ. შვერცენბერგი დ. ისტონის დამსახურებას პოლიტოლოგიასა და პოლიტიკურ სოციოლოგიაში:

1. მან უკუ აგლო ემპირიზმი და მისი უკიდურესობანი; საბოლოო ანგარში კი, კი მან გაამდიდრა პოლიტიკური სოციოლოგია და პოლიტოლოგია ანალიზის ზოგადი სტრუქტურით, წარმატებით გამოიყენა რა პოლიტიკური პროცესებისადმი სისტემური მიდგომა. ამან, კი თავის მხრივ, გააახლა პოლიტიკურ მოვლენათა ანალიზის კატეგორიული აპარატი. მისი თეორიული მსჯელობა განსაკუთრებით ფასეულია შედარებითი გამოკვლევებისათვის, რამდენადაც იგი მისაღებია ყველა პოლიტიკური სისტემის, საზოგადოებისათვის, რამეთუ ზოგადი და აბსტრაქტულია; მართალია, აბსტრაქტულობას აქვს თავისი ნაკლოვანებები, მაგრამ თავისი აუცილებელი უპირატესობაც გააჩნია.

2. გარდა ამისა, ისტონის მეცნიერული მიდგომა დინამიკურია. იგი უარს ეუბნება ტრადიციულ სტატისტიკურ მეთოდს. იგი პოლიტიკურ სისტემასა და მის გარემოს ანალიზებს დინამიკის თვალსაზრისით, მიჰყვება რა კიბერნეტიკული სისტემისათვის დამახასიათებელ თვითრეგულაციის, თვითორგანიზაციისა და ურთიერთქმედების პრინციპებს. პოლიტიკური სისტემის მთელიმის მიერ წარმოდგენილია როგორც ჩაკეტილი ჯაჭვი დასაწყისისა და დასასრულის გარეშე, რომელიც მუდმივ მოძრაობაში იმყოფება.

3. შვარცენბერგის თქმით, ისტონმა პოლიტიკა გაათავისუფლა მისტიფიკაციისაგან, მოახდინა მისი დემისტიფიკაცია, რამეთუ იგი კი არ გამოაცალკევა, არამედ გარემოსთან ურთიერთკავშირში განიხილა. მან პოლიტიკური სისტემა ჩასვა გლობალურ (რეალურ) საზოგადოებაში, რომლის ნაწილსაც იგი წარმოადგენს. ამით კი ბოლო ეღება იმ მითებს, რომლითაც გარემოცულია სახელმწიფო, თითქოს იგი ტრანსტენდენციური და საიდუმლო აპარატი იყოს. სინამდვილეში პოლიტიკური სისტემა ესაა უბრალო ინსტრუმენტი, უბრალოდ მექანიზმი საზოგადოებიდან მომდინარე სოციალური იმპულსების პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებად და მოქმედებად გარდასაქმნელად. ტ. პარსონსისა და დ. ისტონის შეხედულებათა ანალიზი უკვე გვაძლევს მყარ საფუძველს, რომ უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ და დავალაგოთ პოლიტიკური სისტემის სტრუქტურული ელემენტები და ფუნქციები. ამ მხრივ საინტერესო მოსაზრებები აქვს პ. შარანს. მისი აზრით, პოლიტიკური სისტემა უფრო ფართო და ბევრი პოლიტიკური პროცესის მომცვლეია, მაგრამ მისი ძირითადი მექანიზმი მაინც სახელმწიფო მმართველობაა, რომელიც არსულებს სავალდებულო, ლეგიტიმურ გადაწყვეტილებათა შემუშავების ფუნქციებს. აქვე იგი ასახელებს პოლიტიკური სისტემის ძირითად ელემენტებს:

„1. ძალაუფლება – როგორც რესურსთა განაწილება იმ ერთმანეთთან კონკურენციაში მყოფ ჯგუფებს შორის, რომელთაც ძალუძს გავლენა იქონიონ გადაწყვეტილების მიღებაზე.

2. ინტერესები – როგორც მიზანთა ერთობლიობა, რომელთა აღსრულებისას ცალკეული პირები ან ჯგუფები პოლიტიკური პროცესის მონაწილენი ხდებიან.

3. პოლიტიკა – როგორც ხელისუფლებისა და ინტერესებს შორის ურთიერთქმედების საზოგადოებრივი რეზულტატი, რომელიც ჩვეულებრივ გამოთქმულია სახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ფორმით.

4. პოლიტიკური კულტურა – როგორც ადამიანთა სუბიექტური ორიენტაცია პოლიტიკურ სისტემებზე” (1654, ტ. I, გვ. 46).

პოლიტიკური სისტემის შესწავლისას აუცილებელია ვიცოდეთ მისი ფუძემდებლური თვისებები, სტრუქტურული ელემენტები და აგრეთვე მოცემულ პერიოდში მისი რეალური ფუნქციონა. ამ თვისებებს, ანუ პოლიტიკური სისტემის ფსიქოლოგიურ კრიტერიუმებს, პოლიტიკურ კულტურას უწოდებენ. პოლიტიკურ კულტურასთან დაკავშირებულია ორი ძირითადი ცნება – პოლიტიკური სოციალიზაცია და პოლიტიკური სეკულარიზაცია. პ. შარანის თქმით, „სოციალიზაცია – ესაა პროცესი, რომლის მეშვეობითაც ხდება პოლიტიკური შეხედულებებისა და ღირებულებების დანერგვა (ათვისება) იმ ზომით, რა ზომითაც ბავშვები ხდებიან მონიფულნი, ხოლო მონიფულნი (დიდები) კი აღიჭურვებიან შესაბამისი როლებით. სეკულარიზაცია – ესაა პროცესი, რომლის მიმდინარეობისას ადამიანები თავიანთ პოლიტიკურ საქმიანობაში ხდებიან უფრო რაციონალურნი, ანალიტიკურად მოაზროვნენი და პრაქტიკულად მომზადებულნი” (164, ტ. I, გვ. 47).

თანამედროვე სოციოლოგები და პოლიტოლოგები, მაგალითად, ალმონდი, კოლემანი, ჰაუელი პოლიტიკური სისტემის განსაზღვრისას ამოდიან მ. ვებერისაგან, მაგრამ ცდილობენ მის შეცვლას და გაფართოებას. ვებერის აზრით, კონკრეტულ ტერიტორიაზე გაბატონებულობა (გავრცელებულობა) აუცილებელი ნიშანია პოლიტიკური სისტემის ნებისმიერი განსაზღვრებისათვის, რომელიც შემდეგ სახელმწიფოსთან იდენტიფიცირდება. ჩემი აზრით, უფრო მისაღებია პოლიტიკური სისტემის შემდეგნაირი განსაზღვრება: პოლიტიკური სისტემა ესაა ყოველ დამოუკიდებელ საზოგადოებაში ურთიერთქმედების სისტემა, რომელიც ასრულებს ინტეგრაციისა და ადაპტაციის (საზოგადოების შიგნით და გარეთ, აგრეთვე საზოგადოებათა შორის) ფუნქციებს, მეტად თუ ნაკლებად ლეგიტიმური ფიზიკური იძულების გამოყენების და დაშინების გზით.

ამგვარად, პოლიტიკური სისტემა ესაა ლეგიტიმური, საზოგადოებაში წესრიგის გამამტკიცებელი, მხარდამჭერი და გარდამქმნელი სისტემა. იგი დაკანონებული ძალაა, რომელიც გამსჭვალავს საზოგადოების „შემაჯალ“ და „გამაჯალ“ ფაქტორს ანიჭებს რა მას განსაკუთრებულ თვისებებსა და საზრისს, უზრუნველყოფს რა საზოგადოების როგორც სისტემის ერთიანობას.

საინტერესო განმარტებები მოჰყავს პ. შარანს უორდისა და მაკრიდისის ნაშრომებიდან: „პოლიტიკური სისტემა ესაა პრობლემათა გამოვლენისა და წამოყენების მექანიზმი, აგრეთვე სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა სფეროში, რომელიც სხვადასხვა საზოგადოებაში განსხვავებულადაა განსაზღვრულ; 1, გადანყვეტილებათა გამომუშავებისა და შესრულების კონტროლის მექანიზმი. ოფიციალური მექანიზმი, რომლის მეშვეობითაც ხდება პრობლემებისა და გადანყვეტილებათა გამოვლენა კანონიერ საფუძველზე დაყრდნობით, დღის წესრიგში მათი დაყენება და მოქმედებაში მოყვანა იწოდება მმართველობას (ანუ სახელმწიფოებრივ მმართველობად)“.

პოლიტიკურ სოციოლოგთა და პოლიტოლოგთა ინტერესის სფერო მხოლოდ მმართველობის კვლევით არ შემოიფარგლება. იგი „პოლიტიკური სისტემის“ უფრო ფართო ცნების მხოლოდ ნაწილია. პოლიტიკური სისტემის ცნებაში შედის არასამთავრობო და არაფორმალური ფაქტორები, რომელიც გავლენას ახდენს პრობლემათა გამოვლენისა და წამოყენების მექანიზმზე, აგრეთვე სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა სფეროში გადაწყვეტილებების გამოუმუშავებასა და რეალიზაციაზე. ამ ფაქტორთა შორის გამოყოფენ:

1. ისტორიულ მემკვიდრეობასა და გეოგრაფიულ რესურსებს – საზოგადოების სოციალური და ეკონომიკური ორგანიზაცია, მისი იდეოლოგიები და ღირებულებათა სისტემები, პოლიტიკური სტილი;
2. პარტიათა ინტერესებსა და ხელმძღვანელობის სტრუქტურას.

ამგვარად, პოლიტიკური სისტემის ცნება უფრო ფართოა, ვიდრე სახელმწიფოებრივი მმართველობის, რამეთუ იგი მოიცავს პოლიტიკურ პრიცესში მონაწილე ყველა იმ პირსა თუ ინსტიტუტს, რომელიც გავლენას ახდენს იმაზე, ვინც პოლიტიკის ფორმირებას, ანუ პოლიტიკას ეწევა.

პოლიტიკური სისტემა, შარანის აზრით, ესაა განსაკუთრებული გვარის სისტემა. იგი სტიმულს აძლევს ადამიანთა ქმედების გაერთიანებას და წარმართავს მის ფაქტობრივ მოქმედებებს, უმუშავებს მათ თანამშრომლობისა და თანხმობის ჩვევებს წახალისებისა და დასჯის გზით. რამდენადაც წახალისება დასჯაზე უფრო ეფექტურია, ამდენად, პოლიტიკურ სისტემატა უმრავლესობას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა წახალისოს ისინი, ვინც იღებს მათ წესებსა და განწყობებს. რაც უფრო ნაკლებად მიაგნებს მისაგნებელს მთავრობა ან პოლიტიკური გაერთიანება მათ, ვინც მათ მორჩილებაში იმყოფება, მით უფრო ნაკლები მანსი აქვს მას გაუძლოს დროის გამოცდას.

პოლიტიკური სისტემები განსხვავებულ სოციალურ სისტემებს ეფუძნება; ყოველი პოლიტიკური სისტემა ჩვეულებრივ ეყრდნობა ტერიტორიულ გაერთიანებას. მაგრამ ხშირად ეროვნული სახელმწიფო წარმოადგენს ქვეყანას, რომელიც რამდენიმე ეროვნებისაგან, ეთნიკური ჯგუფისაგან შედგება. ამიტომ პოლიტიკურ სისტემას ჩვეულებრივ აქვს როგორც ტერიტორიული, ისე ეთნიკური ბაზა. სხვა კონცეფციები კი, რომლებიც ასოცირდება პოლიტიკურ სისტემებთან, იწოდება „მოქალაქეობის“, „სახელმწიფოებრივი წყობის“ კონცეფციებად. ამ უკანასკნელთა ქვეშ გულისხმობენ პოლიტიკური ქცევისა და მოქალაქეობრივი შეგნებისა თუ ცნობიერების საერთო სტილის მფლობელ ადამიანთა გაერთიანებას, ორგანიზაციას.

დაბოლოს, სახელმწიფო ესაა ადამიანთა ორგანიზებული მასა, რომლის მთავარი ამოცანაა ძალის გამოყენება, მაგრამ თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოებისათვის უმეტესად დამახასიათებელია არა ძალის გამოყენება, არამედ საკუთარ მოქალაქეთა მიმართ მომსახურება და მოქალაქეობრივი უფლებების დაცვა.

ქვეყნის, ხალხის, პოლიტიკური სისტემისა და სახელმწიფოს – ამ ოთხი ტიპის სისტემის შერწყმა აქცევს თანამედროვე ეროვნულ სახელმწიფოს მძლავრ ინსტრუმენტად, რომლის ყველაზე მნიშვნელოვანი თვისებაა თვითრეგულაციის ძალა და უნარი.

- კ. დოიჩის აზრით, პოლიტიკური სისტემა შედგება იმ პროცესებისაგან, რომლებიც განაზოგადებენ „შემავალ“ მოთხოვნათა და მხარდაჭერათა ეფექტურ იმპულსებს, მათ თანამედროვე პოლიტიკურ

თანამშრომლობასა და წინააღმდეგობებს; ისინი ერთვებიან კონფლიქტთა გადანაცვებასა და ავტორიტარული პოლიტიკური გადანაცვეტილებების შემუშავებაში. სისტემა შეიძლება განვიხილოთ როგორც რთული მექანიზმი ან ცოცხალი ორგანიზმი, რომელიც განსხვავებულ იმპულსებს იღებს. ადამიანური ორგანიზმისათვის ესაა საკვები, ჰაერი, წყალი, პოლიტიკური სისტემებისათვის კი – მოთხოვნა და მხარდაჭერა. ეს „შემაჯალი“ ელემენტები სისტემის მიერ გადამუშავდება და ტრანსფორმირდება „გამომავალ“ საბოლოო პროდუქტებად. ასეთი პროცესის წყალობით ადამიანის ორგანიზმი ცოცხლობს და ვითარდება, პოლიტიკური სისტემა კი იმუშავებს პოლიტიკას, რომლის დახმარებითაც ქმნის და ანაწილებს ღირებულებებს.

ყოველი სისტემა შეიძლება იყოს უფრო დიდ სისტემათა ნაწილი და შესაბამისად ქვესისტემებად იწოდება. ასევე თვით ეს ქვესისტემა თავის მხრივ, შეიძლება შეიცავდეს კიდევ ქვესისტემებს და მათთან მიმართებაში გვევლინებოდეს როგორც სისტემა. პოლიტიკური სისტემა ესაა საზოგადოების ნაწილი, რომელშიც მის გვერდით არსებობს სხვა სისტემები: ეკონომიკური, კულტურული, რელიგიური. ამგვარად, სისტემა არის ქვესისტემათა ანუ კომპონენტთა ერთობლიობა, რომელშიც შეცნობადია და განსხვავებულია საზოგადოების სხვა კომპონენტებისაგან.

პოლიტიკური სისტემის შემადგენელ ოთხ ელემენტს გამოყოფენ: გარემოს, კავშირ-კომუნიკაციას, გადანაცვეტილებათა შემუშავებასა და პოლიტიკურ რეზულტატს. თითოეული მათგანი, თავის მხრივ, წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებულ ერთეულს, ანუ ქვესისტემათა კომპლექსს. სისტემის შემადგენელი ელემენტები ურთიერთზემოქმედებენ ერთმანეთზე შემაჯალ ფაქტორთა დამუშავებისა და გამომავალ პროდუქტად გარდაქმნის პროცესში.

1. გარემო (შინაგანი და საერთაშორისო) – ესაა პოლიტიკური კულტურის, სოციალური, ეკონომიკური და გეოგრაფიული პირობების ერთობლიობა, ძალაუფლების კონფიგურაცია საზოგადოებაში.

2. „კავშირ-კომუნიკაციის“ (ანუ ინფრასტრუქტურის) სისტემაში შედიან ის ინსტიტუტები, სტრუქტურები და პროცესები, რომლებიც აკავშირებენ (აერთიანებენ) საზოგადოებას მთავრობასთან და უზრუნველყოფენ ურთიერთობის ორმხრივ არსებას. ასეთ „კავშირ-კომუნიკაციებს“ განეკუთვნება პოლიტიკური პარტიები, ინტერესთა ჯგუფები. ისინი ამუშავებენ გარემოდან შემოსული მოთხოვნებისა და მხარდაჭერის იმპულსებს და გადასცემენ მათ გადანაცვეტილებათა გამომუშავების სისტემას.

3. გადანაცვეტილებათა შემუშავების სისტემა შედგება სტრუქტურებისა და პროცესებისაგან, რომლებიც იღებენ მოთხოვნათა და მხარდაჭერათა იმპულსებს, გადაცემულს კომუნიკაციის სისტემის მეშვეობით და გარდაქმნიან მათ პოლიტიკურ პროდუქტად, რომელიც, თავის მხრივ, ქმნის და ანაწილებს ღირებულებებს როგორც ცალკეული კომპონენტებისათვის, ისე მთლიანად სისტემისათვის. გადანაცვეტილებათა მიღების სისტემის ჩარჩოებში არსებული სტრუქტურები და პროცესები ერთმანეთზე ზემოქმედებს და გავლენას ახდენს, თვითონ სისტემა კი, დაკავშირებულია და ურთიერთზემოქმედებს კიდევ პოლიტიკური სისტემის სხვა კომპონენტებზე.

4. პოლიტიკური „პროდუქტის“ ტიპებისაგან ბევრადაა დამოკიდებული პოლიტიკის ზოგადი ტიპი და ისეთ სფეროთა სპეციფიკა, როგორცაა: ეკონომიკური, კულტურული და სოციალური პოლიტიკა. პირველი სამი კომპონენტის ურთიერთზემოქმედებას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმისთვის, თუ როგორ პოლიტიკას შეიმუშავებს სისტემა; პოლიტიკის ხასიათს ერთ სფეროში შეუძლია გავლენა მოახდინოს პოლიტიკაზე სხვა სფეროში; ღირებულებათა შემქმნელ და გამანაწილებელ პოლიტიკას შეუძლია არსებითი გავლენა

მოახდინოს სოციალურ გარემოზე, კავშირ-კომუნიკაციათა სისტემაზე, სახელმწიფოებრივი გადაწყვეტილების პროცესებსა და სტრუქტურებზე.

პოლიტიკური სისტემის კომპონენტები.

1. ნებისმიერი პოლიტიკური სისტემის პირველი აუცილებელი კომპონენტია ადამიანთა შედარებით დიდი რაოდენობა, რომლებიც ერთმანეთთან „დაკავშირებული არიან შრომი პოლიტიკური დანაწილებით“ ესენი არიან: სამხედროები, სახელმწიფო მომსახურეები და ა.შ. საზოგადოდ, ყველა ამომრჩეველი ანუ ელექტორატი. ადამიანთა ეს ერთობლიობა შეადგენს პოლიტიკურ გაერთიანებას, რომლის წევრებიც პოლიტიკური კულტურის განსხვავებულ საფეხურზე დგანან. ეს ეხება, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფოებრივ ინსტიტუტებისა და მათი ფუნქციების, ქვეყნის ისტორიის, ტრადიციების, პოლიტიკური იდეოლოგიის გარკვეულ ცოდნას და ა.შ. ეს ადამიანები სხვადასხვანაირად ეხებიან ანუ განსხვავებულ დამოკიდებულებას აჩენენ პოლიტიკური სისტემის, დოქტრინისა და სახელმწიფო მოღვაწეების მიმართ.

2. პოლიტიკური სისტემის აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენს თანამდებობრივ აპარატთა კატეგორია, რომელთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები სავალდებულოდ ითვლება პოლიტიკური გაერთიანების წევრებისათვის.

3. პოლიტიკური სისტემის სათანადოდ ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია რეჟიმი, ე.ი. კონსტიტუციურ-სამართლებრივი პრინციპები და სტრუქტურები, პოლიტიკური პროცესები, ინსტიტუციური ნორმები და ძირითადი ღირებულებანი.

4. „ტერიტორია“ – რომელსაც აქვს გარკვეული საზღვრები და ასრულებს დამაკავშირებელ როლს.

ესა თი ის სახელმწიფო შეიძლება უპირობოდ განვიხილოთ როგორც პოლიტიკური სისტემა. მაგრამ ასეთად შეიძლება ჩაითვალოს ქალაქიც მისი პოლიტიკური გაერთიანებით (მოსახლეობით), პოლიტიკური ხელისუფლებით (საქალაქო მმართველობის ორგანოებით), რეჟიმიითა (ქალაქის სტატუსი, მუნიციპალიტეტის, უწყებების, კომიტეტების განაწესი და ა.შ.) და მისი ტერიტორიით. ამიტომ პოლიტიკური სისტემა შეიძლება განვიხილოთ როგორც რთული მექანიზმი, რომელშიც შედის ელემენტთა (შემავალი ფაქტორები) რარაც რაოდენობა. ეს ფაქტორები გარკვეული ზომით დამუშავდება და იძლევა საბოლოო პროდუქტს (როგორც გამომავალ ფაქტორებს, რომლებიც მოემსახურება პოლიტიკურ გაერთიანებას, მის ცალკეულ ნაწილებს ან ცალკეულ პირებს).

პოლიტიკური გაერთიანების წევრებს, ჩვეულებრივ, აქვთ საერთო ინტერესები და იმედები, რომელთა დაცვა და დაკმაყოფილება პოლიტიკური ხელისუფლების საქმეა. უპირატესობის მინიჭება და მოლოდინი იღებს მოთხოვნათა ფორმას, რომელიც სხვა ელემენტებთან ერთად (მხარდაჭერა გაერთიანების წევრთა მხრიდან, რესურსებისა და პოტენციური შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაცია) შედის სახელმწიფოს გადამამუშავებელ მექანიზმში, და გაივლის გაბატონებული იდეოლოგიისა და უპირატესობის მქონე ღირებულების (ღირებულების, რომელიც ხელმძღვანელობის მიერ განიხილება როგორც „საზოგადოსიკეთე“), გადაწყვეტილებების მიმღებ პირთა ფილტრში, ვინც სწავლობს და აფასებს ამ მოთხოვნებსა და მხარდაჭერებს საკუთარი მსოფლმხედველობის, მიზნებისა და პრიორიტეტების შუქზე.

შესაბამისი თანამდებობის მქონე პირებს, – წერს შარანი, დროულად შეუძლიათ პრობლემის გადაჭრა, დადებითად უპასუხონ პირველად მოთხოვნებს, გამოიყენონ რესურსები და მიიღონ აუცილებელი ზომები თავიანთ გადანაცვლებათა ეფექტური განხორციელებისათვის. ამგვარი „ავტორიტეტული (ნებელობითი) განაწილების“ რეზულტატად შეიძლება იქცეს ახალი მოთხოვნები, მონონება ან დაწუნება და მაშინ ციკლი ხელახლა იწყება, ე.ი. მუშაობას იწყებს უკუკავშირის ეფექტი. ამგვარად, პოლიტიკურ სისტემას უნარი აქვს უზრუნველყოს ის, რაც ჩვეულებრივ არ ძალუძს ინდივიდს ან კერძო პირებს. ნებისმიერ პოლიტიკურ სისტემაში დოვლათისა და დანახარჯების განაწილებისას განმსაზღვრელი ფაქტორია ძალაუფლება. ძალაუფლება ესაა ელემენტი, რომელიც საერთოა ყველა – წარსული თუ თანამედროვე – პოლიტიკური სისტემისათვის. იგი უნივერსალური ელემენტია.

ამგვარად, „პოლიტიკური სისტემის“ ტერმინის შემოტანისას, მივდივართ ძალაუფლების ფენომენტთან. ყოველი სახელმწიფო ძალაუფლების ობიექტსა და სუბიექტს შორის დადგენილი ურთიერთობებით, რომლებიც გამოხეულია სახელმწიფოებრივი მართვის მუდმივი ინსტიტუტებით, წარმოადგენს სწორედ პოლიტიკურ სისტემას. მისი არსებითი ნიშნები ვლინდება საზოგადოების მართვის აპარატსა ანუ მექანიზმში. პოლიტიკური სისტემა არ არის მართვის ფორმებისა და ტიპების მსგავსი.

„პოლიტიკური სისტემის“ განზოგადებული ცნება, როგორც წესი, მოიცავს სახელმწიფოებრივი მართვის განსხვავებულ ტიპებს, საერთო იდეოლოგიითა და მისი შესატყვისი ინსტიტუტებით. დემოკრატიული კონსტიტუციონალიზმის სისტემა მოიცავს რამდენიმე სუბიექტის ურთიერთგმოქმედებაზე აგებული მმართველობის ტიპებს. ეს ტიპები კონსტრუირდება (აიგება), მაგალითად, საპრეზიდენტო მმართველობის, პარლამენტარიზმის, რომელიც დაკავშირებულია საკანონმდებლო კრების ან კაბინეტის უზენაესობასთან, საკანონმდებლო კრების მმართველობის, დირექტიული მმართველობის, პირდაპირი ან პოპულარული დემოკრატიის სახით. ყველა მათგანი სულდგმულობს ერთი და იმავე იდეოლოგიით – ხალხის ნების უზენაესობით.

ავტორიტარულ პოლიტიკურ სისტემებში კი, პირიქით, დომინირებს ელიტარული იდეოლოგია – იდეოლოგია, რომელიც კანონს მაგიურ ძალას ანიჭებს; პროლეტარული, რასისტული, კორპორაციული ან სხვა არაეგალიტარული იდეოლოგიები, რომლებიც გამოიყენება პოლიტიკური პროცესების სამართავად. ასეთი პოლიტიკური სისტემა მრავალნაირია: აბსოლუტური მონარქია, საკანონმდებლო კრების მმართველობა, ფაშიზმის ან ნაცისტების პერსონიფიცირებული დიქტატურები, სხვადასხვა ავტორიტარული რეჟიმი, „რომლებიც ორიენტირებული არიან ნეოპრეზიდენტალიზმზე, სადაც იდეოლოგიური მიზანსწრაფვა – სხვა არაფერია, თუ არა ფაქტობრივ მმართველთა მხრივ ხელისუფლებაზე შენობული და შელამაზებული მონოპოლია“ (164, ტ. I, გვ. 55).

პოლიტიკური სისტემის ნორმები. ყველა პოლიტიკურ სისტემაში გაურკვეველი ღირებულებების ან ნორმების მხარდამჭერი ლიდერები ცდილობენ ისეთი პოლიტიკის რეალიზებას, რომელიც მათი შეხედულებით ყველაზე უფრო შესაფერისია მოცემული ვითარებისათვის. პოლიტიკურ ნორმებსა და პოლიტიკურ კირსს შორის ურთიერთკავშირი ზოგჯერ არაპირდაპირია და ნათლად არ ჩანს. გაცილებით უფრო მჭიდრო კავშირია ნორმებსა და პოლიტიკურ მიზნებს შორის. ნორმები – „ესაა საერთო ღირებულებები, რომლებიც ძვეს მიმდინარე ხდომილებებზე რეაქციის საფუძველში; მიზნები ესაა საბოლოო ან შუალედური განზრახვები, რომლებიც ძვესმოქმედების საფუძველში. ნორმებიცა და მიზნებიც ასახავენ ადამიანთა ზოგად წარმოდგენებს (ცნობიერსა თუ გაუცნობიერებელს) უკეთესი ცხოვრების შესახებ.

„მონაწილეობა ესაა პირველი მიმართულება ნებისმიერი სახელმწიფოებრივი წყობისას გადწყვეტილებათა მიღების პროცესში, მასზე საუბრისას, საჭიროა განვიხილოთ დემოკრატიისა და მონარქიის ან ოლიგარქიის თანაფარდობის საკითხი, ხოლო მმართველობის ინსტრუმენტებისათვის გავაანალიზოთ ლიბერალიზმისა და ავტორიტარიზმის თანაფარდობა. დაბოლოს, მიზნების შესახებ საკითხში ძირითადი როლი განეკუთვნება იდეოლოგიას“ (164, ტ. I, გვ. 56). ამგვარად, ჩვენ შეგვიძლია, მოცემული მიმართულების შესატყვისად, თავად პოლიტიკური გამოკვლევების კლასიფიცირებაც კი.

პოლიტიკური სისტემის სტრუქტურა. ნებისმიერი მდგომარეობისა თუ ორგანიზაციის სტრუქტურა ხასიათდება მის ასპექტთა შედარებით ნელი ცვლით, რომლის დაჩქარება შეიძლება მხოლოდ მნიშვნელოვანი ძალისხმევით. მთიანი ლანდშაფტი, ადამიანის სხეულის ჩონჩხი – აი, მყარ სტრუქტურათა მაგალითი. ზუსტად ასევე არ შეიძლება ადვილად და სწრაფად შევცვალოთ პოლიტიკური სისტემის განვითარების მასშტაბი და დონე. ნელა ცვალებადი სტრუქტურებისაგან განსხვავებით, მდგომარეობის ან ორგანიზაციის იმ ასპექტებს, რომლებიც მოდიფიცირდება შედარებით სწრაფად და ადვილად, პროცესებს ან იფუნქციებს უწოდებენ.

3. პ. შარანის მიხედვით, სტრუქტურები როგორც უცვლელად და უმოძრაობდაც არ უნდა გამოიყურებოდეს, ყალიბდება დამკვეთ პროცესთა წყალობით. ასე მაგალითად, სოციალური და პოლიტიკური უთანასწორობის სტრუქტურა ღრმავდება, არსებობს და კვლავ იწარმოება ყოველ თაობაში ურთიერთგადამკვეთი პროცესებით: საკუთრების, განათლებისადმი მიდგომის, წარმოშობის უთანასწორობით, ხოლო აქედან კი სტატისისა და პრაქტიკული გამოცდილების უთანასწორობით; ეთნიკური, რასობრივი და კლასობრივი დისკრიმინაციით და ა.შ. ამ პროცესთაგან ნებისმიერ ცლილებას შეუძლია ცვალებადობა გამოიწვიოს სოციალური, ეკონომიკური თუ პოლიტიკური სტრატეგიკაციის საერთო მაჩვენებლებში.

პ. შარანის აზრით, პოლიტიკური სტრუქტურები ესაა უპირველესად მმართველობის ყველა საფეხური, დანყებული ადგილობრივი ხელისუფლებიდან, დამთავრებული საერთაშორისო დონის ორგანიზებამდე. პოლიტიკური სტრუქტურები ასევე მოიცავს სპეციალურად განკუთვნილ ორგანიზაციებს მრავალმხრივი ზემოქმედების განწევის მიზნით, მაგალითად, პოლიტიკურ პარტიებს. არაპოლიტიკური ხასიათის ორგანიზაციებს ასევე შეუძლია დაისახონ სერიოზული მიზნები და დაიყვან პოლიტიკური ინტერესები, მაგალითად, პროფკავშირებს, მენარმეთა გაერთიანებებსა და სხვა დაინტერესებულ ჯგუფებს.

პოლიტიკური ფენომენები (ანტაგონისტური და ინტეგრაციული ასპექტით) არსებობს ადამიანთა გაერთიანების მრავალ ტიპში: ქვეყანაში, პროვინციაში, ქალაქში, საერთაშორისო გაერთიანებებში, ასოციაციებში, პროფკავშირებში და ა.შ. აქედან, ასკვნის პ. შარანი: „პოლიტიკური სოციოლოგია ესაა მეცნიერება ძალაუფლების შესახებ ყოველ ადამიანურ ერთობაში და არა მხოლოდ ეროვნულ სახელმწიფოში“ (164, ტ. I, გვ. 57). მაშასადამე, ყოველი ერთობა გვევლინება სტრუქტურის სახით, რომლის ჩარჩოებში მოქმედებენ სწორედ ანტაგონისტური და ინტეგრაციული პროცესები. პოლიტიკური სტრუქტურა ესაა სხვადასხვა სოციალური დაჯგუფება, რომელთაც მ. ილუვერუფე ფიზიკურ და სოციალურ სტრუქტურებად ყოფს. „მოცემულ შემთხვევაში ტერმინი „სოციალური“ უფრო ხელოვნურისადმი, ადამიანთან დაკავშირებულისადმი (ინსტიტუტები, კულტურა, რწმენა) გამოიყენება; ტერმინი „ფიზიკური“ კი – ბუნებრივი ფაქტორებისადმი (გეოგრაფია, დემოგრაფია). მათ შორის არ არის მკვეთრი საზღვარი“ (164, ტ. I, გვ. 57).

ალმონდი და პაუელი „სტრუქტურის“ ცნებას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ. ამ ცნების ქვეშ მათ ესმით დაკვირვებადი საქმიანობა, რომელიც აყალიბებს პოლიტიკურ სისტემას. ადამიანთა საქმიანობის ის კონკრეტული ნაწილი, რომელიც მონაწილეობს პოლიტიკურ პროცესში, იწოდება როლად. ლოლები ესაა ერთეულები, რომელთაგან კონპლექტდება ყველა სოციალური სისტემა – პოლიტიკურის ჩტვლით. პარსონსის და შილზის თანახმად, როლი ესაა მოქმედი პირის ორიენტაციის ორგანიზებული ნაწილი, რომელიც აყალიბებს და განსაზღვრავს მის მონაწილეობას ურთიერთქმედების პროცესში. ამგვარად, პოლიტიკური სისტემა შეიძლება განისაზღვროს როგორც ურთიერთმოქმედ როლთა ერთობლიობა, როლთა სტრუქტურა, თუ სტრუქტურის ქვეშ გავიგებთ ურთიერთქმედების ტიპს.

ამიტომ პოლიტიკური სისტემის ერთ-ერთ ძირითად კომპონენტს წარმოადგენს პოლიტიკური როლი. სრთიერთდაკავშირებულ როლთა კონკრეტული ერთობლიობა, როგორც ცნობილია, შეადგენს კიდევ სტრუქტურას. მოსამართლე – წერს შარანი – არის როლი, სასამართლო – როლთა სტრუქტურა. ალმონდისა და პაუელის აზრით, „თუ ვილაპარაკებთ როლის, როგორც პოლიტიკური სისტემის ერთ-ერთი ძირითადი ერთეულის შესახებ, მაშინ ქვესისტემა (მაგალითად, საკანონმდებლო ორგანო) შედგება ერთმანეთთან დაკავშირებული როლებისაგან, ხოლო პოლიტიკური სისტემა ესაა ურთიერთმოქმედ ქვესისტემათა (მაგალითად, საკანონმდებლო ორგანოები, ამომრჩეველთა კონტინგენტები, ზენოლის ჯგუფები, სასამართლოები და ა.შ.) ერთობლიობა“ (164, ტ.1, გვ. 58).

პოლიტიკურ სისტემებს სტრუქტურის მიხედვით შეიძლება ჰქონდეს ორი განსხვავებული ნიშანი იმისდა მიხედვით, თუ როგორი ხარისხითაა დიფერენცირებული ან სპეციალიზირებული პოლიტიკური როლები, სტრუქტურები და ქვესისტემები, თუ რამდენადაა ისინი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ან ერთმანეთზე დაქვემდებარებული. ესკიმოსთა პოლიტიკური სისტემა, რომელიც ყველაზე მარტივია, რაც ადამიანისთვის ცნობილია, შედარებით არადიფერენცირებული პოლიტიკური სისტემის მაგალითია. პატრიარქალური ტიპის პოლიტიკურ სისტემას ჰქონდა შუალედური პოლიტიკური სტრუქტურა. გვაროვნული პოლიტიკური სტრუქტურა გამოირჩეოდა პატრიარქალურისაგან საკმაოდ განვითარებული ბიუროკრატიული აპარატით.

პოლიტიკური სისტემის განვითარებაში მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო სპეციალიზებული პოლიტიკური ინფრასტრუქტურის წარმოშობა – პარტიების, ზენოლის ჯგუფებისა და მასობრივი კომუნიკაციების საშუალებების წარმოქმნა, რომლებიც მოწოდებულნი არიან „დაამუშაონ“ პოლიტიკური მოთხოვნები ად წინადადებები. თანამედროვე დემოკრატიული სისტემის ტოტალიტარულთან შედარებისას – წერს შარანი – სპეციალიზებული ინფრასტრუქტურის თვალსაზრისით, აუცილებელია გავითვალისწინოთ მის შემადგენელ ინსტიტუტთა ავტონომიის ხარისხი. ორივე სისტემაში არსებობს თავისი განსაკუთრებული მასობრივი კომუნიკაციების საშუალებები, ინსტიტუტები, დანოლის ჯგუფები, ინტერესთა ჯგუფები და პოლიტიკური პარტიები. ამ ორი ტიპის პოლიტიკურ პარტიათა ფაქტობრივი ფუნქციონის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ დემოკრატიულში პოლიტიკური ინფრასტრუქტურა შედგება შედარებით ავტონომიური ინსტიტუტებისაგან, მაშინ, როდესაც ტოტალიტარულში მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებები, სხვადასხვა გვარის ინტერესთა ჯგუფები და პოლიტიკური პარტიები ემორჩილება მმართველ ელიტასა და ბიუროკრატიულ აპარატს.

„დიფერენციაციის“ ტერმინი განეკუთვნება პოლიტიკური განვითარების იმ პროცესება, როდესაც წარმოიშობა და აღრინდელს უერთდება როლებისა და როლურ სტრუქტურათა ახალი ტიპები. მაგალითად „პოლიტიკური რეკრუტირების – განვების“ ტერმინი ნიშნავს პოლიტიკურ სისტემაში როლთა

შევესების ფუნქციას. პოლიტიკურ რეკრუტირება შეიძლება მოხდეს, როგორც უნივერსალური (ზოგადი), ისე შეზღუდული კრიტერიუმებით. თანამდებობის პირთა შერჩევა არჩევნების პროცედურის ან მათი უნარის საფუძველზე – არის უნივერსალური კრიტერიუმის მიხედვით რეკრუტირების მაგალითი, ხოლო – შერჩევა ერთი კლასის ან ფენის წარმომადგენელთან – შეზღუდული კრიტერიუმის მიხედვით რეკრუტირების მაგალითია.

პროცესს, რომლის მეშვეობითაც ცალკეული პირი ან ჯგუფები მოთხოვნებს უყენებს იმათ, ვინც იმუშავებს პოლიტიკურ გადანაცვლებებს, ეწოდება ინტერესთა არტიკულაცია. ესაა პირველი ფუნქციური ნაბიჯი პოლიტიკური კონვენსიის პროცესში. მისი რეალიზაცია შეიძლება სხვადასხვა სტრუქტურულ მიერ და მრავალი გზით. ეს პროცესი განსაკუთრების მნიშვნელოვანია, რამეთუ წარმოადგენს ზღვარს საზოგადოებასა და პოლიტიკურ სისტემას შორის. მრავალ სტრუქტურას – უმართავი ბრბოსაგან დაწყებული და დამთავრებული ბიზნესმენტა კრებით – შეუძლია მონაწილეობა მშილოს ინტერესთა არტიკულაციის პროცესში. ასეთი სტრუქტურები კლასიფიცირდება ორი მნიშვნელოვანი კომპონენტის მიხედვით; პირველია ჯგუფის ტიპი, რომელმაც დაიწყო ინტერესთა არტიკულირება და მეორე – მოთხოვნათა გადაცემის არხის ტიპი. ასოცირებული ჯგუფები მუდამ ახდენენ თავიანთი ინტერესების არტიკულირებას ოფიციალური არხების მესვეობით, რეგიონული ან ნათესაური (არაასოცირებული) ჯგუფები კი მოქმედებენ არაფორმალური არხების მიხედვით.

მოთხოვნათა ზოგადი პოლიტიკის ალტერნატივებად გარდაქმნის ფუნქციას ინტერესთა გარეგირება ეწოდება. პოლიტიკური პარტია, რომელიც შედის პროფუკავშირებისა და მენარმეთა ორგანიზაციებიდან პრეტენზიები და მოთხოვნები, მოლაპარაკებების გზით ათანხმებს ამ ჯგუფთა დაპირისპირებულ ინტერესებს რაღაც პოლიტიკური განცხადები ფორმით – აი, ესაა კიდევ ინტერესთა აგრეგირება. იგი ხორციელდება პოლიტიკური სისტემის სხვადასხვა მონაკვეთში პოლიტიკის ნათელი ფორმულირებებისა ან იმ პოლიტიკურ კადრთა რეკონსტრუირების გზით, რომლებიც მეტად თუ ნაკლებად იზიარებენ არსებულ პოლიტიკურ კურსს. ინტერესთა აგრეგირებას ადგილი აქვს ყველა პოლიტიკურ სისტემაში, მაგრამ როგორც შარანი შენიშნავს, დემოკრატიული სისტემის დაროს ამ პროცესში შეიძლება დომინირებდნენ ინტერესთა ასოცირებული ჯგუფები.

პოლიტიკური სისტემების ფუნქციების დახასიათებას უფრო დანვრილებით მომდევნო თავში შევეხებით.

მოკლე ვარიანტი

1. პოლიტიკური სისტემის ცნება: "პოლიტიკურისა" და "სისტემურობის" დეფინიციები. სისტემური მიდგომის სპეციფიკა და სამი ეტაპი სისტემური მიდგომის განვითარებაში.
2. სტრუქტურული ფუნქციონალიზმი: სოციალური მოქმედებისა და AGIL (ეიჯილ) ფუნქციონალური სისტემის დახასიათება ტ. პარსონსის მიერ.
3. "პოლიტიკური სისტემა - გარემოს" მოდელი.
4. მოთხოვნებისა და მხარდაჭერის სახეები და მათი როლი პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონალურებაში.
5. პოლიტიკური სისტემის ძირითადი ელემენტები.

საკვანძო სიტყვები და გამოთქმები:

სისტემა, აუტოპოესისი (თვითწარმოება), სოციალური მოქმედება, ადაპტაცია, მიზნის მიღწევა, ინტეგრაცია, ლატენტურობა, მოთხოვნა, მხარდაჭერა, პარადიგმა. ემერჯენტულობა, სოციალიზაცია.

I. სისტემის ცნება სოციალური მეცნიერებებში მას შემდეგ დამკვიდრდა, რაც აუცილებელი გახდა სოციალური სამყაროს განვითარების, როგორც შედარებით დამოუკიდებელი პროცესის აღწერა, რომელშიც საზოგადოება წარმოგვიდგება მის შემადგენელ სტრუქტურულ ელემენტთა ურთიერთდაკავშირებულ და ურთიერთდამოკიდებულ ნაწილთა მთლიანობად. "პოლიტიკური სისტემის" ცნებაში ტერმინი "პოლიტიკური" აღნიშნავს იმას, რომ პოლიტიკური სისტემა იგება განსაკუთრებით

ძალადობის ან იძულების საფუძველზე - ესაა ამ ცნების "პოლიტიკური კომპონენტი. ხოლო ტერმინი "სისტემა" გულისხმობს მის შემადგენელ ნაწილთა - სტრუქტურულ ერთეულთა ურთიერთდამოკიდებულებასა და გარკვეულ საზღვრებს სისტემასა და მის გარემომცველ სინამდვილეს შორის.

სისტემური ანალიზის განვითარებაში სამ ეტაპს გამოყოფენ :

1. პირველ ეტაპზე საზოგადოება აღიქმებოდა როგორც რაღაც მოცემული მთლიანობა ბიოლოგიური ორგანიზმის ანალოგიურად. ამ ეტაპისთვის დამახასიათებელია "ნაწილი - მთელის" პარადიგმა. ითვლება რომ ნაწილებს შორის სპეციფიკური კავშირების წყალობით წარმოიშობა სისტემის თვისებრივად ახალი თვისებები. სისტემური ანალიზის ამოცანად გამოცხადდა ამ მთლიანობით წარმონაქმნი ანუ სისტემაში, მის შემადგენელ სტრუქტურულ ელემენტებს შორის არსებული კავშირებისა და დამოკიდებულებების შესწავლა.

2. ეტაპზე ბატონობს “სისტემა - გარემოს” პარადიგმა. მისი წარმომადგენლები პოლიტიკის თეორიაში არიან ტ. პარსონსი და დევიდ ისტონი. მათი აზრით, სისტემა წარმოიქმნება გარემომცველი სინამდვილისაგან გამიჯვნის გზით და მკვლევარის ყურადღებაც პირველ რიგში მიმართული უნდა იყოს სისტემასა და გარემოს შორის არსებულ დამოკიდებულებებსა და პროცესებზე. შესაბამისად ღია სისტემებისათვის, სოციალური და პოლიტიკური სისტემები კი ასეთია, ცენტრალურ ცნებებად: “შესასვლელისა” და “გასასვლელის” ცნებები იქცნენ, რამდენადაც სისტემა ღიაა, ამდენად მას მოძრავი საზღვარი აქვს. გარდა ამისა სისტემა არ არის უზრალოდ ელემენტების და მათ შორის კავშირების ერთობლიობა, სისტემა არის ელემენტებისგან და კავშირებისგან (სტრუქტურებისგან) განსხვავებული ახალი მთლიანობა, რომელსაც უკვე თავისი საკუთარი სისტემური თვისებები აქვს, რომლებიც არც დაიყვანება და არც აიხსნება შემადგენელი ელემენტებისა და სტრუქტურების თვალსაზრისით. ემერჯენტულობა

3. ეტაპს სისტემური მიდგომის განვითარებაში ნიკლას ლუმანის თეორია წარმოადგენს. მისი ანალიზის თუ მიდგომის ცენტრალურ ცნებას : აუტოპოესისური ანუ თვითმწარმოებელი, თვითაღმწერი (თვითრეფერენტული) სისტემის ცნება შეადგენს.. ლუმანის აზრით, სისტემური მიდგომის დამახასიათებელი თავისებურებაა ის, რომ სისტემას თავად ძალუმს გარემომცველი სინამდვილისგან თავისი თავის გამოყოფა, განსხვავების დადგენა და ამ განმასხვავებელი საზღვრის კვლავწარმოება. ამგვარი თვითმწარმოებელი და თვითაღმწერი სისტემის მაგალითს საზოგადოება და მისი ქვესისტემა პოლიტიკური სისტემა წარმოადგენს. საზოგადოება მუდამ აწარმოებს თავისი თავისა და გარემოს განსხვავებას, განსხვავებას, რომელიც მას უფლებას აძლევს სისტემად იწოდებოდეს. ეს სისტემა თვითმწარმოებელ (აუტოპოესისურ) სისტემად ითვლება იმ აზრით, რომ კვლავწარმოების აქტი არ გულისხმობს წარმოების მიზეზებისა და პრობლების ხელახალ შექმნასა და კვლავწარმოებას.

II. სოციალურ მოქმედებას შეადგენს ადამიანის ქცევა, რომელიც მოტივირებული და წარმართულია იმ მნიშვნელობით, რომელსაც აქტორი აღმოაჩენს გარემომცველ სამყაროში და რომელზეც რეაგირებს.

სოციალური მოქმედება მოიცავს ოთხ ელემენტს:

1. “მოქმედი პირი ანუ “ეგო”, რომელიც აუცილებელი არაა იყოს ინდივიდი, სავსებით დასაშვებია იყოს ჯგუფი, ორგანიზაცია და ა.შ.

2. “სიტუაცია, რომელიც მოიცავს იმსაგნებსა და ობიექტებს, რომელთაგანაც “მოქმედი პირი” ამყარებს ამა თუ იმ ურთიერთობას. აქტორი ესაა “ადამიანი სიტუაციაში”. სიტუაციას აქვს ორი ასპექტი: ობიექტური პირობები და სუბიექტური საშუალებები. მოქმედი პირის

ურთიერთობა სოციალურ ობიექტებთან ანუ სხვა “მოქმედ,, პირებთან, უკვე ურთიერთქმედების ფორმას იძენს.

3. მიზანი - როგორც ნივთთა ნავარაუდევიმომავალი განლაგება. მიზანი - ესაა ნივთთა მომავალ განლაგებაში მხოლოდ ის, რაც განპირობებულია მოქმედების “სუბიექტური ასპექტით”, ანუ რაც სასურველია მოქმედი პირისათვის.

4. მოქმედების ნორმატიული ორიენტაცია, ანუ ის ღირებულებები, ნორმები და წესები, რომლებიც წარმართავენ მოქმედი პირის ქცევას; რითაც ეს მოქმედება მიზანმიმართული ხდება. ადამიანის მოქმედება ყოველთვის სისტემურობით ხასიათდება მოქმედების სისტემა ესაა მოქმედი პირისა და სიტუაციის, რომელშიც იგი იმყოფება ურთიერთქმედება – ურთიერთდამოკიდებულების ორგანიზაცია. ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია ფუნქციის ცნების შემოტანა.

იმისათვის რომ იარსებოს სისტემამ უნდა იმოქმედოს, რაღაც ფუნქციები უნდა შეასრულოს. სისტემის ფუნქციები შეესატყვისება საქმიანობის იმ სახეებს, რომელთა დანიშნულებაა დააკმაყოფილოს სისტემის მოთხოვნილებები. ნებისმიერი სისტემა აუცილებლობით მოიცავს ან ატარებს ოთხ ფუნქციას, რომლებიც აკმაყოფილებს მის ელემენტარულ მოთხოვნილებებს და ამავე დროს მოქმედების სისტემის “ფუნქციური წანამდგრებია”.

1. ადაპტაცია: მიმართულია სისტემებისა და გარემოს შორის ურთიერთობის დადგენაზე. ამ ფუნქციის არსი ისაა, რომ გარემოში არსებული ანუ გარეგანი სისტემებისგან ამოიღოს ის რესურსები, რომლებიც აუცილებელია მოქმედების სისტემებისათვის. ამ ფუნქციის მეშვეობით სისტემა ეგუება გარემოს და მის შეზღუდვებს იმით რომ უთანადებს, უფარდებს მათ თავის მოთხოვნილებებს.

2. მიზნის მიღწევა მდგომარეობს სისტემის მიზანთა განსაზღვრასა და მისი მიღწევისათვის აუცილებელი ენერჯის და რესურსების მობილიზაციაში.

3. ინტეგრაცია. ესაა სისტემის მასტაბილიზებული პარამეტრი (განზომილება) იგი მიმართულია სისტემის ნაწილთა შორის “სოლიდარობაზე”, ამ სისტემის მკვეთრი ცვლილებებისა და ძლიერი ძვრებისაგან დაცვაზე.

4. ლატენტურობა. ამ ფუნქციის არსი ისაა, რომ მოქმედების ნებისმიერმა სისტემამ უნდა უზრუნველყოს თავის მოქმედ წევრთა ანუ აქტორთა აუცილებელი მოტივაცია ესაა ქცევის “ნიმუშთა (წესთა) მხარდაჭერა - შენარჩუნების” ფუნქცია.

თუ საზოგადოების შინა ორგანიზაციას მივუყენებთ მოქმედების სისტემის ანალიტიკურ მოდელს, მაშინ მივიღებთ სოციუმის შემადგენელ ოთხ ქვესისტემას:

1. ადაპტაცია - ამ შემთხვევაში ეხება საქმიანობის ყველა სახეს, რომელიც დაკავშირებულია სახმარ ღირებულებათა წარმოებასა და გაცვლასთან: ამიტომ იგი შეესატყვისება საქმიანობის ყველა სახეს, რომელიც ეკონომიკას ანუ ეკონომიკურ ქვესისტემას შეადგენს.

2. მიზნის მიღწევა. საზოგადოებასთან მიმართებაში ესაა კოლექტიური მიზნებისაკენ სწრაფვა, აქტორთა და საზოგადოების რესურსთა მობილიზაცია ამ კოლექტიური მიზნის მისაღწევად. ესაა პოლიტიკური ქვესისტემა.

3. ინტეგრაცია. საზოგადოების ინტეგრაცია დამოკიდებულია “სოციალურ გაერთიანებებზე” - სამართლებრივ ინსტიტუტთა ერთობლიობაზე. მათი ფუნქცია მდგომარეობს სოლიდარობის კავშირის დადგენასა და შენარჩუნებაში, რომელიც თავისი წევრებისგან შეიძლება მოითხოვოს საზოგადოებამ.

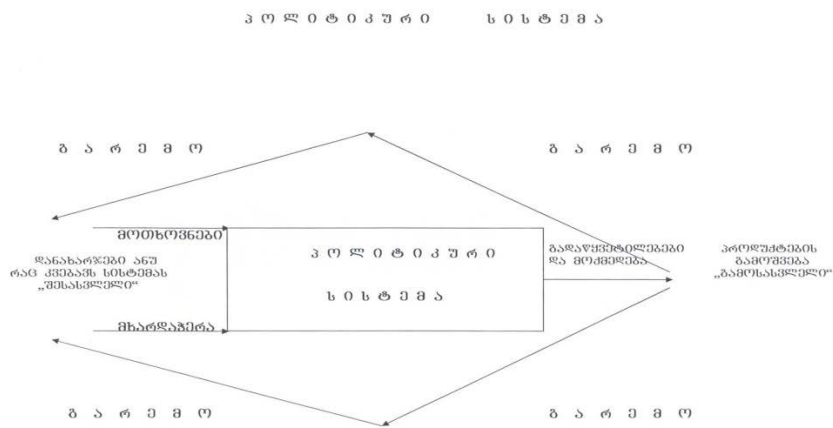
4. ლატენტურობა. იგი ამ შემთხვევაში წარმოადგენს საზოგადოების წევრთა სოციალიზაციის (ოჯახის, განათლების სისტემა და ა.შ.) ქსელს. მისი დახმარებით კულტურა გადაეცემა საზოგადოების წევრებს, რომლებიც ითვისებენ მათ და იგი იქცევა მათი საზოგადოებრივი მოქმედების მოტივირების მნიშვნელოვან ფაქტორად.

თუ დავაკვირდებით ამ დაყოფას, აღმოვაჩენთ, რომ ამ ოთხ ქვესისტემას (ეკონომიკა, პოლიტიკა, სოციალური კონტროლის და სოციალიზაციის ინსტიტუტები, კულტურა) შორის არსებობს ურთიერთგაცვლათა რთული ქსელი, ვინაიდან თითოეული მათგანი ღია სისტემაა, რომელიც მიმართებაშია და ურთიერთქმედებს მის გარემოსთან. თითოეული სისტემა იმყოფება უწყვეტ კავშირში სამ დანარჩენთან, რომელიც შეადგენს კიდევ მის გარემოს.

ამგვარად, პარსონსის მიხედვით, პოლიტიკური სისტემა ღია სისტემაა. იგი ავტონომიურია და მუდმივი ურთიერთობები აქვს საზოგადოების დანარჩენ ქვესისტემებთან.

III. დ. ისტონის აზრით, პოლიტიკა ეს არის “ღირებულება - ფასეულობათა ნებელობითი განაწილება”, ე.ი. ამა თუ იმ სოციალური მოვლენისათვის განსაზღვრული მნიშვნელობის ავტორიტარული მინიჭება. პოლიტიკური სისტემა კი ესაა მოცემულ საზოგადოებაში პოლიტიკური ურთიერთქმედებათა ერთობლიობა.

საჭიროა “პოლიტიკური ცხოვრება განვიხილოთ როგორც ქცევის სისტემა, ჩართული გარემოში, რომელიც ექვემდებარება მის ზეგავლენას, მაგრამ მასზე პასუხის გაცემის შესაძლებლობაც აქვს”.

შიდა და გარე გარემო

შიდა სოციალური გარემო მოიცავს იმ არაპოლიტიკურ სისტემებს, რომლებიც პოლიტიკურთან ერთად შეადგენს მთელ საზოგადოებას : ეკოლოგიური, ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, სოციალური (ეკონომიკა, კულტურა, სოციალური კონტროლის) სისტემები.

გარე სოციალური გარემო მოიცავს ყველა იმ სისტემას, რაც არსებობს მოცემული საზოგადოების ფარგლებს გარეთ: საერთაშორისო პოლიტიკური, ეკოლოგიური და სოციალური სისტემები.

IV ორი სახის შესასვლელი სისტემაში ანუ დანახარჯი: მოთხოვნები და მხარდაჭერა.

მოთხოვნა შეიძლება განისაზღვროს როგორც აზრის გამოთქმა იმის თაობაზე, რათა უფლებამოსილმა პირებმა განახორციელონ ან არ განახორციელონ ფასეულობათა ნებელობითი განაწილება, რომელიმე მითითებული ობიექტის მიმართ”, მოთხოვნები ხელფასის გაზრდის შესახებ.

მოთხოვნებმა შეიძლება გადატვირთოს სისტემა: რაოდენობრივი და თვისებრივი გადატვირთვა.

რაოდენობრივი გადატვირთვა დაკავშირებულია მრავალრიცხოვანი მოთხოვნების ფაქტობრივ დაგროვებასთან, რომელსაც გადატვირთული სისტემა მეტად ვეღარ უმკლავდება. აეროპორტის მაგალითი.

თვისებრივი გადატვირთვა დაკავშირებულია სისტემისადმი წაყენებული მოთხოვნების სირთულესთან, რომლებიც ეხებიან დელიკატურ, ძნელ პრობლემებს, რომელთა გადაწყვეტაც დიდ დროს მოითხოვს.

იმისათვის, რომ სისტემამ იფუნქციოს საჭიროა მოთხოვნები მოვიყვანოთ სისტემის შესაძლებლობებთან შესატყვისობაში.

ამ მიმართებით გამოყოფენ სამ მთავარ ფუნქციას: მოთხოვნათა გამოთქმა, რეგულირება და შემცირება.

ა) მოთხოვნათა გამოთქმა: ანუ ზეწოლის ჯგუფების მეშვეობით სხვადასხვა მოთხოვნათა ფორმულირება და პოლიტიკური სისტემისადმი წაყენება.

ბ) მოთხოვნათა რეგულირება: სტრუქტურული და კულტურული. სტრუქტურული ერთეულები, რომლებიც არეგულირებენ მოთხოვნებს შემდეგია: პარტიები, უმაღლესი ფენები, პარლამენტარები. არსებობს “თვითმომარაგება მოთხოვნებით”.

კულტურული რეგულირება დაკავშირებულია ნორმებთან, ღირებულებებთან, შეხედულებებთან, რომლებიც არ უშვებენ ან ზღუდავენ ზოგიერთ მოთხოვნებს. შინაარსობრივი და ფორმალური კულტურული აკრძალვანი.

გ) მოთხოვნათა შემცირება. ესაა მოთხოვნათა ნაკადის სისტემატიზირება, მოწესრიგება, ალტერნატივათა შეზღუდულ რაოდენობაზე დაყვანა და შემდეგ პოლიტიკური სისტემისადმი წაყენება. “ მოთხოვნათა კომბინირება” ანუ “ინტერესთა აგრეგირება”.

2. მხარდაჭერა. იგი მოიცავს სისტემისათვის კეთილსასურველ ყველა პოზიციასა და მოქმედების ყველა ვარიანტს, მაგ: პატრიოტიზმი, სოციალური ინსტიტუტებისადმი პატივისცემა, ხელისუფალთადმი ერთგულება, მათ მხარდასაჭერად დემონსტრაციებისა და კამპანიების ჩატარება, გადასახადების გადახდა, სამხედრო ვალის მოხდა.

მხარდაჭერის ტიპებია:

ა) მთელი პოლიტიკური საზოგადოებისათვის მხარდაჭერა ანუ კოლექტივისადმი, ეროვნული გაერთიანებისადმი ერთგულება.

ბ) რეჟიმისადმი მხარდაჭერა. რეჟიმი გაგებულია როგორც “თამაშის წესთა” ერთობლიობა, რომელიც მოიცავს: იმ ღირებულებებს (სიტყვის თავისუფლება, პლურალიზმი), რომელსაც ეყრდნობა სისტემა. ნორმებს (კონსტიტუციური, სამართლებრივი, ზნეობრივი) და ხელისუფლების სტრუქტურებს (ე.ი. ძალაუფლებრივ როლთა განაწილება).

გ) ხელისუფლების ორგანოსადმი მხარდაჭერა. ე.ი. მათთვის მხარდაჭერა, ვინც თანამდებობის დაკავების ძალით ასრულებს ძალაუფლებრივ ფუნქციებს.

ამგვარად მხარდაჭერის ობიექტებია - მთლიანად საზოგადოება, პოლიტიკური რეჟიმი და ხელისუფლება.

გამოსასვლელი: აქ მიიღება პოლიტიკური სისტემის “პროდუქტი”, ვინაიდან ყველაფერი რაც “შედის” სისტემაში, იგი პასუხობს “გამომშვებით”. აკმაყოფილებს მოთხოვნებს ან იწვევს მხარდაჭერას. სისტემის “გამოსასვლელში” შეიძლება მივიღოთ: ახალი კანონები, რეგლამენტი, სუბსიდიები, საინფორმაციო კამპანიები, სახელმწიფო ასიგნებანი და ა.შ. პოლიტიკური სისტემა თავისი “ პროდუქტით” იძლევა მიღებულ იმპულსებზე პასუხს, ასეთი “ პროდუქტი” კი არის : გადაწყვეტილებანი და მოქმედებები.

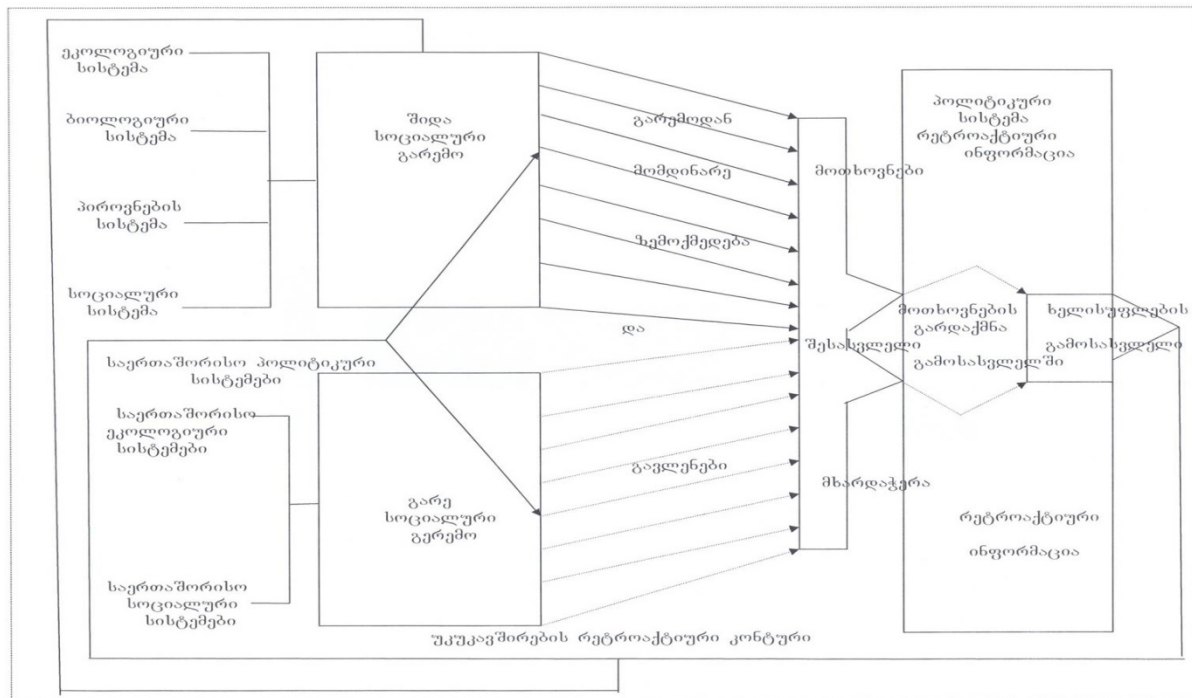
უკუკავშირი: პოლიტიკურ სისტემას, რომელზეც ზემოქმედებენ მოთხოვნები და მხარდაჭერა თავის მხრივ შეუძლია მიიღოს ზომები, რათა უშუალო რეაგირება მოახდინოს მოთხოვნებსა და მხარდაჭერაზე.

პოლიტიკური სისტემის გამოსასვლელში პასუხი ეძლევა იმას რაც მასში შეიყვანება. მაგრამ ეს პასუხები, თავის მხრივ ასევე რეაგირებენ “შესასვლელზე” და მასზე ზემოქმედებენ. ესაა სწორედ უკუკავშირის ის პროცესი, როდესაც სისტემის ფუნქციონირება განპირობებულია იმით, რასაც იგი “აწარმოებს” გამოსასვლელში.

ამგვარად ის გადაწყვეტილებები და ქმედებანი რომელსაც მიმართავს და იღებს პოლიტიკური სისტემა და რომლებიც მოთხოვნათა კონვერსიას (გარდაქმნას) ახდენენ,

მუდმივად მიმართულნი არიან არსებული მხარდაჭერის მაქსიმალურ გაზრდაზე - გაფართოებაზე.

პოლიტიკური სისტემა ესაა შიდა და გარე სოციალურ გარემოზე “დინამიკური პასუხი”, რაც თვალსაჩინოდ შეიძლება ამ სქემით გამოიხატოს.

პოლიტიკური სისტემის ძირითადი ელემენტები:

2. “კავშირ-კომუნიკაცია” ანუ ინფრასტრუქტურის სისტემა, რომელშიც შედის ის ინსტიტუტები, სტრუქტურები და პროცესები, რომლებიც საზოგადოებას აკავშირებენ ხელისუფლებასთან და უზრუნველყოფენ ურთიერთობის ორმხრივ არხებს. პოლიტიკური პარტიები, ინტერესთა ჯგუფები.
3. გადაწყვეტილებათა შემუშავების სისტემა შედგება სტრუქტურებისა და პროცესებისაგან, რომლებიც მოთხოვნათა და მხარდაჭერათა იმპულსებს გარდაქმნიან პოლიტიკურ პროდუქტებად, რომელნიც თავის მხრივ ქმნის და ანაწილებს ღირებულებებს, როგორც ცალკეული კომპონენტებისათვის ისე მთლიანად სისტემისათვის.
4. პოლიტიკური “პროდუქტის” ტიპებზე ბევრად არის დამოკიდებული პოლიტიკის ზოგადი ტიპი და ისეთ სფეროთა სპეციფიკა, როგორიცაა: ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული პოლიტიკა. ამ სამი ელემენტის ურთიერთზემოქმედებას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმისათვის, თუ როგორ პოლიტიკას შეიმუშავებს სისტემა. პოლიტიკის ხასიათს ერთ სფეროში შეუძლია გავლენა მოახდინოს პლიტიკის სხვა სფეროში.

VI. პოლიტიკური სისტემის კომპონენტები:

1. ნებისმიერი პოლიტიკური სისტემის პირველი აუცილებელი კომპონენტია ადამიანთა შედარებით დიდი რაოდენობა, რომლებიც ერთმანეთთან “დაკავშირებულნი არიან შრომის პოლიტიკური დანაწილებით”.
2. თანამდებობრივ პირთა კატეგორია, რომელთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები სავალდებულოდ ითვლება პოლიტიკური გაერთიანების წევრებისათვის.
3. პოლიტიკური რეჟიმი ე.ი. კონსტიტუციური - სამართლებრივი პრინციპები და სტრუქტურები, ინსტიტუციური ნორმები და ძირითადი ღირებულებები.
4. ტერიტორია, რომელსაც გარკვეული საზღვრები აქვს და დამაკავშირებელ როლს ასრულებს.

ამგვარად პოლიტიკური სისტემა ესაა ყოველ დამოუკიდებელ საზოგადოებაში ურთიერთქმედების სისტემა, რომელიც ასრულებს ინტეგრაციისა და ადაპტაციის (საზოგადოების შიგნით და გარეთ აგრეთვე საზოგადოებათა შორის) ფუნქციებს, მეტად თუ ნაკლებად ლეგიტიმური ფიზიკური იძულების გამოყენების ან დაშინების გზით.

პოლიტიკური სისტემა ესაა ლეგიტიმური საზოგადოებაში წესრიგის განმამტკიცებელი, მხარდამჭერი და გარდამქმნელი სისტემა. იგი დაკანონებული ძალაა, რომელიც განმსჭვალავს საზოგადოების “შემავალ” და “გამავალ” ფაქტორს, ანიჭებს რა მას განსაკუთრებულ თვისებებსა და საზრისს, უზრუნველყოფს საზოგადოების, როგორც სისტემის ერთიანობას.